

VISITES DE NOSTRES REYS A MONTSERRAT

¿Pujaren á Montserrat Carles Magne, Jaume I y Guifré I?

La poesia ha enjoyat lo Montserrat d' atractívols simbolismes, en forma de rondalles, trameses á la vivificadora sombra del Catholicisme. L' estimbament de penyals al morir lo Redentor, la maravellosa troballa de la Imatge, sa inmovilitat sobrenatural, Joan Garí, Riquíldis, son planes de sentiment interposades en lo gran llibre de la historia de la montanya, y que, si per intrusió hi han prés carta de naturalesa, hi encaxen tan bé, que dol no véureles ajustades á la veritat histórica, ni justificades per la crítica.

Ab gran recansa tenim de passarles per alt per no contrariar nostre consciencia d' historiador. ¿Quantes vegades al seguir lo camí que porta á la veritat, havém de malmetre, en camps florits, hermoses poncelles, que, de no volerles trepitxar, nos farian torcer per enganyosa vía? Be deya, l' erudit é innovador P. Feijó (1), que la veritat es tan hermosa y la mentida tan lletja, que aquell qué disfruta de penetrant vista intelectual, que descubreix ab tota claretat la bellesa de la una y la lletgesa de la altre, per mes que s' hi esforsi, no podrá lograr girarse d' espatlles á la primera per pendre la segona. Y axó es lo que ara 'ns está succehint.

Pretenen, historiadors de Montserrat, que lo gran emperador dels franchs, Carles Magne, lo primer sobirá cristiá de nostra terra en la Edát Mitjana, vencé als alarbs á Montserrat. Mes diuen encara, puix hi arriavan á assenyalar lo lloch, dia, mes y any de la tal victoria, á la que pretenen seguirse la fundació d' un temple, lo de Santa Cecilia (2).

(1) Fr. Benet Geroni Feijó y Montenegro. *Cartas eruditas y curiosas, En que, por la mayor parte, se continua el desingio del theatro critico universal, Impugnando, ó reduciendo á dudosas, varias opintones comunes.* (Madrid 1774) vol. IV, carta XVIII, § 2, pl. 215.

(2) Vegis com la darrera de les histories de Montserrat, explica la presencia de Carles Magne en la montanya: «Por aquí por lo mismo empezó Carlo Magno sus operaciones para dejar libre del todo el Montserrat, después de haber humillado en los llanos la media luna, ya que aquí se habia retirado y atrincherado el grueso y lo más florido de los restos de los ejércitos vencidos. Con su táctica militar llama á los enemigos fuera de sus murallas y en el sitio en que hoy está la iglesia, se trabó el combate, siendo tanto el valor con que los cristianos peleáron, que no solo vencieron á aquellos, sino que desalojaron á los del castillo *Marro*, quedando libre toda la montaña y país adyacente. Era el día 22 de Noviembre de 797; y al dar Carlo Magno, gracias á Dios por tan insigne victoria, hizo voto de levantar en el mismo sitio de la batalla, un templo á Santa Cecilia á cuyo culto la iglesia tiene dedicado aquel día, y sobre el mismo campo hizo donación del territorio y futuro templo á Rodulfo, uno de los valientes capitanes que más se distinguió, en premio de sus hazañas.» (*Historia de Montserrat por el abad D. Miguel Muntadas continuada por un monge del mismo monasterio.* (Barcelona 1894, plana 69.)

Res mes lluny de la veritat, que axó, y tot quan fá referencia á vingudes del emperador Carles á nostra Marca Hispánica, hon nó s' ha comprovat que hi posés may los peus.

Greu sab no consignar en la present relació de les visites de nostres sobirans á Montserrat, la del comte pilós Guifré I, visita tant lluny d' esser comprovada, que no la justifica cap document ni escrit. Riquil·dis no l'ou filla del Comte de Barcelona, ni es precis já conceptuarla com un personatge històrich: nomenemla en avant, segons ha fet Marius André (1), la fada del Montserrat.

Quatre cents anys de domini comtal, havem donchs de dexar enlayre, fixantnos en lo segle en que lo Principat era regit per los monarques de la confederació catalano-aragonesa.

En los capitols del famós *Llibre dels feyts esdevençuts en la vida del molt alt senyor Rey en Jacme lo Conqueridor*, no s' hi consigna ascensió alguna del Monarca al Montserrat. Si 's te en compte la fama, que, en lo segle XIII, començava á tenir lo portentós Santuari y la llarga vida d' aquell insigne Rey d'Aragó, es de creure que hi degué anar.

Mes no es històrica, sino pura fantasia, la tant hermosa relació de Mossen Verdaguer, glosant la presencia de la figura del Monarca, en lo cim mes alt de la gegantina montanya, consignada en la delicada poesia *Don Jaume en Sant Geroni*, hont diu:

«Per veure bé Catalunya
Jaume primer d' Aragó
puja al cim de Sant Geroni,
á l' hora en que hi surt lo sol:
¡quin pedestal per l' estatual
¡pe'l gegant quin mirador!

.....
— A rescatar les catives,
Maria, guiaume vos,
á mon pit donáu coratge,
á mon braç força y brahó,
y si al pujar á la serra
vuy me deyan rey hermós,
quan tornaré á visitarvos
me dirán Conqueridor!»—(2)

¡Llástima que tantes relacions historiqués de Montserrat, sigan un desastre historich!

(1) Marius André.—*Montserrat roman féérique* (Paris 1896) pl. 188.

(2) *Patria, poesies de Mossen Jacinto Verdaguer* (Barcelona, 1888), plana 181.

Lo rey en Pere «Lo Gran» á Montserrat

Continuador de les glorioses gestes de Jaume I fou son fill y sucesor Pere lo Gran, ó de Sicília, ó dels francesos, que ab aytals apelatius es conegut. Lo cronista Clot ó Des Clot, descrigué sa anada á Montserrat á invocarhi la protecció divinal, en lo major dels perills en que es trová durant son agitadaíssim regnat.

Excomunicat per lo Sant Pare á causa de la conquesta de Sicília, possats sos regnes en l' interdicte de la Iglesia, que conminá als seus subdits á negarli tota obediencia, després de restarli tot prestigi moral, la creuada pontificia y lo poderiu francès devien encarregar-se de tólr-reli lo poder material.

Mils de guerrers aplegats sots los dos estandarts junts, lo de la Santa Creu, enlairat per lo Llegat Pontifici, y lo de les tres flors de lliri, sostingut per lo propi rey de França, Felip I' *Atrévit*, passaren la frontera catalana per entronisar com á Monarca, en los reyalmes de Aragó, al infant francès Carles de Valois.

Alguns prelats y religiosos de nostra terra, obehint la veu de la Iglesia, secundaren als creuats en son primer avenç dintre Catalunya.

Los murs de Girona foren la primera oposició forta ab que topá aquell gran exércit conqueridor. En mala hora prengué acort de deturarse á sifiarlos.

Desde Barcelona, intentá, Pere lo Gran, son derrer esforç, reunint alguna gent de guerra sots lo reyal penó de les barres rojes.

Tristíssima situació havien portat á Catalunya, les lluytes de la política italiana. ¡La creu de Roma contra la creu de Sant Jordi!

¿Quina protecció sobirana podia salvarnos del estranger? Pere lo Gran, en sa conspícua mirada, vegé que sols la trovaria en la Reyna dels cels, corrent á invocar-la en son predilecte Santuari de Montserrat

Torrent de camí, seguit de pochs guerrers, pujá ansiós la montanya, per restar de vetlla tota la nit devant la Moreneta...

Quanta acumulació de sentiments, projectes, ofertes, intencions, pregeries, resolucions y esperances, brollarien confusament, los uns darrera los altres, durant aquella solempnial vetlla, fins á venir á sentar la calma del esperit, que, si es sempre necessaria, esdevé indispensable en les situacions extremes.

Si la Verge Santíssima escoltá ó no al rey en Pere, nos ho dirán los fets subsegüents. Mes, avant, dexém que l' historiador Des Clot nos dongui compte d' esta anada á Montserrat, ab son precís llenguatge y puritat de dicció. (1)

(1) *Cronica del rey en Pere o dels seus antecessors passats, per Bernat Desclot.*—Cap. CLIX.

«El rey quant hac tramés per aquesta rahó sos missatgers per Catalunya e per tot lo Comdat de Barcelona, tramés N'Anfós fill seu major, en Aragó ab lletres e ab pregaries de aquella raho mateixa a tots los Aragonesos. E ell apres partis de la ciutat de Barcelona e vench s'en a un monastir de monges negres qui es en Catalunya, e es lloch de gran devocio hon Deus ha fet a tot hom moltes miracles e vertuts; e el lloch aquell es apellat Santa Maria de Montserrat. E es lloch molt salvatge e agrest e entre grans montanyes e feres assetiat. E aquí lo rey estich e vella tota huna nit devant l'altar de madona santa Maria; e pregala de bon cor e de bona volentat molt homilment que li acabas merce ab lo seu fill Jesu Crist, que ell li fes ajuda e valença, en tal manera que sos enemichs portassen la penitència de les sobres que fetes li havien: ço es assaber, car li eren entrats en sa terra no degudament...

«E quant lo rey hac vetllat tota huna nit, lo bon mati, oyda la missa, oferí ses presentalles a madona Santa Maria. E puix partis de aquell lloch ab tota sa companya, e vench se damunt per lo camí de les montanyes, entro que fonch vengut á Estalrich».

La costum de passar la nit en vetlla, fou molt general á Montserrat, perpetuantse fins á temps moderns. Subsistia encara en lo segle XVI, com apar de la *Historia y milagros de Nuestra Señora de Montserrat* (Barcelona *Claudius Bornatius* 1556) hont se parla dels cants dels pelegrins que tota la nit acostumen entonar estant en vetlla en l'interior de la capella (1).

Un miracle esdevingué á Gerona, hont tant fort exercit, com era lo d' aquells creuats, devia quedar desfet per lo poder divinal. La crudel peste y les terribles mosques de Sant Narcís, acabaren ab la major part dels invasors, figurant entre les víctimes de la calamitosa malaltia, lo propi rey Felip, qui fou restituyt mort á França.

La orgullosa vila de París, vegé devallar, desflorida, dels altivols Pirineus, ses estimades flors del liri, com ha dit simbólicament l'immortal Dante, referintse á aquesta expedició contra Catalunya.

Pere III lo Cerimoniós. á Montserrat

No havém de dir qui era Pere III lo Cerimoniós, conegut aximateix ab lo nom *del Punyalet*: n' hi ha prou ab nomenarlo perque al llegidor tot seguit li vinga al pensament quelcom de sa llarga vida é insidioses gestes. Digne de parangonarse ab l'altre Pere de Castella, son contrin-

(1) «Que si queremos comenzar á contar desde las doze horas de la media noche, hallaremos que luego aquella hora los padres monges comienzan á entender en las alabanzas divinas, diciendo sus maytines con muy gran devoción y con muy gran quietud y recogimiento; poaque hazen cessar todos los cantos de los peregrinos que suelen cantar velando en la iglesia.»

cant, apodat *lo Cruedel*, fou, com ell, fratricida y com ell, presenta una historia, rublerta de traicions y crims.

De la primera anada de Perc III á Montserrat, diu Serra y Postius, que, en 1343, avants de sa campanya de Mallorca, passá á valdres del poderós auxili de Nostra Dona de Montserrat y per portar son patrocini inseparablement ab ell, prengué y 's posá un dels anells que portava la santa imatge.

Ja havia conquerit lo reyalme de Mallorca á son cunyat Jaume, y aparellava la host que devía tólreri lo Rosselló y Cerdanya, quan, avants de passar á dits comtats, volgué aytambé implorar la protecció de la Mare de Deu de Montserrat.

En la relació d' aquesta anada, que 's consigna en la Crónica, que suposen esser de sa propia ma, compta, com feu nit á Collbató, hont hi existia famós castell, lo major y mes rich de la montanya, pertanyent á la poderosa familia barcelonina dels Durfort.

A l' endemá al mati (29 abril 1344) enviant directament los cavalls á Monistrol, apar com si no 's volgués substreure á la piadosa costum, llavors y per cents d'anys subsistent, d'empendre á peu la pujada del Santuari. A la revolta de la capella de Sant Miquel, ahont lo viandant se sobtava de trovarse al enfront del monastir, era costum general deturarshi y resar devotament la salve.

La Crónica reyal, lliga, los preparatoris de la empresa contra Jaume de Mallorca, ab la pujada y breu estada del *Cerimoniós* á Montserrat, d' esta manera:

«E aquí les companyes axi de cavall com de peu acordades e gran partida de aquelles ja a Gerona anades som de proposit, que ans que dret cami faessem la entrada de Róssello, anassem a fer reverencia a nostra dona de Montserrat. E aquí dimecres mati a vint y vuyt de abril, partim de la dita ciutat ab fort poca companyia, e anamos a dinar a Martorell e sopar a Collbato. E aquí donaren de consell que trametessem letres nostres de precaries a tots los archabisbes, bisbes e a totes les ordens, dins nostra senyoria situats, com per tal com per raho de execució de justicia, nos convengues a enantar a ocupacio real contra lo dit Jaume de Mallorques e les terres e bens seus los quals encara senyorejava de fet, faessen special oracio a Deu per Nos e per les nostres companyies. Nos acceptam lo dit consell, manam que ell fos meniat a execució e aço fet, reposam aquí la nit. Dijous mati a XXIX de abril partim daqui cavalcant, anam entro al peu de la costa de Montserrat, e aquí descavalcan, e manam que les besties anassen per lo camí pla a Monistrol, e que aquí esperassen; e nos ab nostres companyies muntam la dita costa a peu, e aquella pujada fossem a una esglesia appellada sant Michael. En vista del monastir de Montserrat isque a Nos a carrera lo abbat de Montserrat e rebens reverentment e convidans aquell dia; e ensemps anam a fer reverencia a nostra dona sancta Maria; e feta aquella entram a dinar, e apres

menjar ab lo abbat ensemps anam presentar a la dita verge una galera ab totes sés exarcies d'argent en reverencia de la victoria queus dona lo dia que prenguem terra a Mallorca, la qual hi havíem feta portar ans de dos dies que Nos y fossem. E presentada la dita galera faemnos venir los hermitans de Montserrat (los quals dels seus hermitatges havia fet al monastir devallar lo dit abbat) als quals diguem e pregam que per ells fos constituída special oracio, la qual diguessen a certes hores de dia e de nit per Nos e per les dites nostres companyies, per la raho que dessus havem dit. E apres partim de aqui e avallam les schales de Montserrat e anam sopar e jaure a Monistrol, hon éit abbat aximateix nos havia convidats» (1).

Baxá á Monistrol per *les escales*, camí dret y que devia ferse á peu, lo que 'ns explicaria tal vegada, que lo Rey y sa comitiva, avants de pujar á Sant Miquel, enviessin lo bestiar á Monistrol.

Poch durá la estada de Pere lo Cerimoniós á Montserrat, puix arribat al matí, al vespre ja era á dormir á Monistrol, per partirne al dia següent á Tarrassa fent la via de Gerona, hont l'esperava la host que devia invadir y guanyar lo reyalme de son malaventurat cunyat.

Aquest acte del Rey, disposat á sacrificar á sos mes propinques parents, á sa ambició, nos recorda al lladre andalús ensenent un ciri á Maria Santíssima quan havia d'empendre un acte atrevit de sa criminal carrera.

Y per la força del contrast, aquell mateix any, al perdre tot lo que li quedava en Rosselló y Cerdanya, lo vençut rey Jaume de Mallorca (15 juliol 1344) passá á invocar á la Verge de Montserrat hont s'hi trojava lo dia de la festa de Nostra Dona Santa Maria (dimecres 8 Setembre 1344). Diu Bofarull á dit propòsit, que indubtablement sollicitaria de la Verge, lo contrari de lo que quatre mesos avants li demaná son cunyat.

Y lo piadós romeu, al veurel devallar despagat y trist, del miraculós Santuari, havent perdut injustament sos dominis, murmuraria entre dents les dues paraules clásiques de la catalana terra:

—No convenia.

Joan I «Aymador de la gentilesa» á Montserrat

Lo rey Pere III, que no desmentí en sa vida lo dictat de *Cerimoniós* ab que 'l coneix la historia, decorá ab lo titol de Duch de Gerona, á son fill primogénit l' infant Joan. Aquest casá ab Matta d' Armagnach en 1372, enviudant en 1378. Del temps en que durá aytal matrimoni, n' havém de consignar una interessant mostra de la devoció professada á la Verge de Montserrat, devoció, que, seguint les preocu-

(1) *Crónica del rey d'Aragó en Pere IV lo Cerimoniós ó del punyalot*. Aquest Rey fou quart en la cronologia aragonesa y tercer en la catalana.

pacions del segle XIV, la trovém vinculada ab un procehiment cabalístich ó geomántich. No altre nom mereix la preocupació de la corda, que, hávia de tenir, sis vegadas la llargada, y set la gruxaria, de la imatge de Montserrat, y tenia d'esser possada dessota l'altar hont se resaven les misses per arbitrar sa divinal protecció.

Deya, la carta escrita per lo proto-notari de la Duquesa de Gerona, á Fra Arnau de Ça Plana, predicador de Montserrat:

«La Duquesa—Fra Arnau: Pregam vos que encontinent prengats per VII vegades ab una corda lo grux de la ymaga de madona santa Maria de Montserrat et per altres VI vegades la longuea et apres posats la corda dessus l'altar et fets nos dir VII misses a honor de la dita verge maria. E com les misses sien dites trametets nos la corda. E açous pregam no haia falla car molt uos ho grahirem. Dada en Gerona lo primer dia de març lany MCCCLXXVII—Berengarius Prothonotarius» (1)

Poch temps després, en 1380 (2 de febrer), casava lo Duch de Gerona ab Violant de Bar. Dintre lo mateix any, tenint en compte lo vulgar de la terra, «no es bon casat qui no porta la dona á Montserrat» apar Joan y sa muller Violant, residint quatre dies al Monestir, ço es, del 7 al 10 de setembre de 1380.

Llarch temps passa, en que, lo Duch de Gerona, enemistat ab son pare, allunyat de la cort y víctima de les intrigues dels Fortiás, fá vida retreta. A les derrerries del any 1386, residint á Gerona, enmalaltí de mala manera, heretant la corona, á la primaria del any 1387, mentres s' havia posat en camí, á despit de la malaltia, per estar present á Barcelona, als derrers moments de Pere lo Cerimoniós.

Lo restabliment, del egregi malalt, vingué ab l' istiu del any 1387. No cal dubtar, que invocaria á la Verge de Montserrat, puix tractá de posar en bones condicions, l'estatge dels sobirans en lo Monestir, mananthi construir dugues bones xemeneyes que no fessin fum, en lo més d'agost, la una en lo palau y la segona en la cambra.

La crudel peste ó glánola que llavors començá á apareixer per Barcelona, lo farien partir vers Tortosa, sens deturar á Montserrat, á les derrerries d'octubre. La promesa fou emperó complimentada per sa muller Violant de Bar, qui passá á Molins de Rey la nit del 17 d'octubre de 1387 y á Collbató la del 18, pujant al dia següent, dissapte, á peu descalç, la pesada costa que enmena al Santuari.

De les diferents lletres que figuren en lo Registre 2053, escrites desde Montserrat per la reyna Violant, ne trameterém tres adreçades á son marit, donantli compte d' haver entregat les joyes á la Verge en conformitat á lo que ell li encomená, com també d' estar en vetlla lo dia 19, etc. (2).

(1) Registre 1812, foli 33 (v) arxiu Corona d' Aragó.

(2) Registre 2053, foli 34 y arxiu Corona d' Aragó.

«La Reyna—Sabents que de nostre bon estament haurets axi com deuets plaer vos notificam com vuy vers hora de completa som arribada a coll bato on entenem a jaure et dema per lo mati nosen entenem a pujar deu volent a peu dezcaus a madona sancta Maria. E marvellants nos com del estament del senyor Rey et daltres coses despuys que partim daqui nons hauets certificada Pregam vos affectuosament e volem que daquell quiscun jorn haiam vostra plenaria certificació. E car semblantment estam ab ancia del estament del Delfi de Gerona et de les infantes fills nostres molt cars uos pregam que continuau en que esta lestament del dit senyor nos continuets lestament dels dits Delfi et infantes e encara de la ciutat com esta de les ypidemies que ara nouellament y son començades. E comanats nos en gracia del senyor Rey: Dada en Coll bato sots lo segell de nostre anell diuendres a hora de prima son a XVIII dies doctubre del any MCCCLXXXVII.

»Fuit directa Carmarlengis et G.^o coltellerii fisico domini Regis.»

«Molt alt molt excellent et molt poderos princep et senyor marit et senyor meu molt car. Sus ara he reebuda de la vostra senyoria vna letra yo senyor estant en la vetla de Madona sancta Maria de Montserrat tocant als uns afers als quals senyor per raho de la dita vetla nous pusch respondre. Mas supplic vos senyor molt alt sia vostra merce sobreseure en los dits afers tro yo sia aqui car yo senyor partire daci deu volent dilluns per lo mati et no cessare mon cami tro sia a la vostra gran senyoria la qual nostre senyor deus vulla conseruar per molts anys et prosperar segons senyor que vos et yo desijam — Dada en lo Monastir de Montserrat sots lo segell de mon anell dissabte a hora del Seny del ladre a XIX dies doctubre del any MCCCLXXXVII.

«Senyor

«Vostra humil companyona, la Reyna.»

«Molt alt molt excellent et molt poderos princep et senyor marit et senyor meu molt car De la vostra gran senyoria he reebuda vna letra molt graciosa de la qual senyor he reebut plaer et recreacio molt gran maiorment com per aquella he sabut vostre bon estament a mi singularment molt car Part aço mosenyor notific a la vostra molt gran senyoria com anit hora de completa arribada a coll bato et vuy mati partent daqui som arribada a madona sancta Maria de Montserrat on senyor me son trobada sana et en fort bona disposicio de ma persona gracias a nostre senyor et a la qual deuota ab humil reuerencia he presentades senyor les joyes que la vostra senyoria sab en la presentacio de les quals he feta leuar carta publica segons senyor que la vostra gran senyoria me mana. Yo molt alt senyor enten a partir daci Diluns et anarmen deu volent per Monistrol jaure a Terraça et despuix continuan lo cami a la vostra gran senyoria la qual nostre senyor

deus conserue per molts anys ab creximent de salut et ab exalçament de la sua Reyal corona. E sia guarda vostra senyor la sancta diuinitat queus faça prosperar longament segons que vos senyor et yo desijam. Dada en lo Monastir de Montserrat sots lo segell de mon anell dissapte a hora de les lums enceses a XIX dies doctubre del any MCCCLXXXVII.

«Senyor: vostra humil companyona—La Reyna.

«Domino Regi»

Als dos dies sortia, la Reyna, del Santuari, dormint, lo dilluns, 21 d' octubre, á Monistrol y lo 22 á Tarraça.

De les succesives estades de Joan I y Violant, á Montserrat, ben poca cosa nos en pervé. Lo 2 d' agost de 1393, acabava d' arriuar al Monestir, la piadosa Reyna, havent fet á peu la penosa pujada (1).

Evidencia la devoció de tota sa vida á Montserrat, Joan I, al veure, que, es l' unich rey d' Aragó, que desitjá fes, son cors, la póstuma ascensió al cenobi benedictí. Axis ho tramet Serra y Postius, copiantho de Sayol en las *Grandezas de Poblet*, hont se diu, que, eix Sobirá, «había ofrecido enterrarse en el Monasterio de Nuestra Señora de Montserrate, si la Virgen le guardava de no se qué peligro, por lo qual estuvo depositado en la Cathedral de Barcelona. El Rey D. Martín su hermano y sucesor en la Corona, pidió al Papa, que absolviere al rey difunto de la promesa que avia hecho de enterrarse en Montserrate, porque pertenecía á Poblet, alegando los de este Monasterio sus razones, á lo que condescendió su Santidad; pero hallando dificultades la referida Cathedral para entregar el Real Cadaver, fué proferida sentencia declarando, que pertenecía á Poblet, el qual se le llevó de Barcelona, año mil quinientos y uno.»

Impenetrables disposicions del Altíssim. Elles no han permés, que, l' estimat Santuari de Catalunya, pogués hostatjar les cendres de sos sobirans.

Ferran I d' Antequera» á Montserrat

Al morir Joan I, en 1396, llarchs anys se passaren sense que la porta del amurallat recinte de Montserrat s'obris per donar passatge á algun dels sobirans catalans. Lo sucesor del Rey galant, lo bondadós Martí, seguint la devoció heretada de sos passats, doná mostres d' haver invocat á la Verge de Montserrat en l' acte de major importancia de

(1) 1393 (6 d' agost)—Desde Tortosa respon, Joan I, á la carta de Violant, datada á Montserrat lo 2 d' agost, y al ensemps que li demana los dies que pensa residir á Montserrat, escrivia: «E car nos sots ben trobada en lo camí é en lo pujar de la costa en que pero nos tenim per dit que haurets passat assats treball e affany pus a peu la auets pujada» (*Revista històrica de Barcelona*, any III, nom. 25, pl. 148)

la sua vida. Nos referim á la renomada expedició á Sicilia, quan sols era Duch de Montblanch. Entre les diferents presentalles conservades en lo Santuari montserrati, hi cridava la atenció, al començar lo segle XIX, lo gran retaule pintat al oli, clavat en los gòtics claustres, hont se commemorava dita expedició guerrera, estanthi fidelment representats, Martí I, son fill Martí rey de Sicilia, Felip Dalmau vescomte de Rocabertí, l'almirall Bernat de Cabrera, Ramon de Perellos vescomte de Roda, Pere de Queralt, Bernat de Pinós, Lluís Cornet, Berenguer de Vilaragut, Ramon de Montcada, Ramon de Bages, l'errer d'Abella, Guerau de Cervelló y Pere de Fonollet vescomte d'Ylla (1). Importantíssima pintura històrica, digna de figurar en primer lloch entre los majors recorts arqueològics del segle XIV, si la incendiayre teya del exercit invasor no la hagues feta desaparèixer per sempre mes, en les guerres napoleòniques.

Mes lo rey Martí I, al ocupar lo reyal soli de sos passats, per sa malàltissa naturalesa y crasa complexió, se vegé condemnat al repós, no sempre voluntari. Per tant, no cal estranyar dèxém de veure 'l tramuntant la fadigosa costa de Collbató, quan, tant poch se mogué de les capitals, obligat per sa salut á una vida altament sedentaria.

Lo monestir de Montserrat havia pujat á la categoria d'abadia, per decret de Benet XIII (1410), quan lo sucesor del rey Martí y cap de la nova dinastia castellana, hi pujá á invocar á la Verge, á les derrerries de juliol de l'any 1413. Lo rey Ferran anava á Balaguer á fi de dirigir en persona les operacions contra lo Comte d'Urgell, qui s'habia, tantament engaiat dintre les muralles de dita població.

La estada del nou Rey en lo monestir, sigué breu, expedit seguint ordene d'entregarli cent florins d'or, trovantse en lo camp sitiador de Balaguer, á 24 de setembre d'aquell mateix any (2).

Ab esta anada de Ferran d'Antequera á Montserrat, se repeteix lo fet, d'invocar á la Verge, nostres reys, avans d'entrar en campanya. Axis ho vegerem, ab Pere II, ab Pere III ab Martí, Duch de Montblanch y ara, per quarta vegada, ab Ferran I, segons ho consigna Curta ab la sua característica concissió d'istil (3).

Lo cronista montserrati, Argaiz, diu, que Ferran I, s'inserigué com á confrare en la confraria de Montserrat de la que s'en declará espe-

(1) Zurita *Anales de Aragón*, llibre 10, cap 50

(2) «Ferdinandus etc. fideli consiliario et thesaurario nostro Johanni de plano legum doctori salutem et gratiam: vobis dicimus et mandamus quatenus de pecunie curie nostre que penes vos sunt vel erunt detis et solvatis Abbati ac monasterio sancte marie de Monserrato Centum florenos auri de Aragonis quos ipsius virginis contemplacione graciosè ducimus concedendos Et in solucione recuperetis presentem vna cum apocha de soluto Datum in obsidione balagarii sub nostro sigillo minori XXIII dia mensis Septembris Anno a natiuitate Domini M^o CCCC^o XIII°—Rex Ferdinandus—Dominus Rex mandauit mihi Paulo Nicolai» (Registre 2422, foli 31, arx Corona d'Aragó)

(3) *Anales de Aragón* vol. III, llibre XII, pl. 89.

cial protector (10 juny 1415). De tant insigne confraria, Cristofol de Virués, en lo poema escrit sobre Montserrat, ne canta:

«La cual ha de tener por sus cofrades
 todos los potentados que en la tierra
 seguirán las dulcísimas verdades
 del que en el suelo el cielo abre y cierra.»

Anfós IV «lo Magnánim» y sa muller y llochtinent María de Castella, á Montserrat

Es un regnat especialíssim lo d' Anfós IV. Lo Sobirà, allunyat quasi sempre de son reyalme, pretenia per ço dirigirlo desde Italia dont era consultat prou sovint per sa muller y llochtinent María de Castella, á qui havia dexat la regencia de la corona d' Aragó.

Procehint de Lleyda y Balaguer, María de Castella, en 1419, dirigintse á Barcelona, deturá á Montserrat, dont hi estava lo 16 de janer. Tres jorns després, prosseguía son interromput itinerari vers la Capital, per lo camí usualment seguit de Molins de Rey (19 de janer de 1419) (1).

Com si Anfós IV estigués destinat ó disposat, á marxar sempre per vies diferents de sa muller, axis com ésta, al començar l' any 1419 aná á Montserrat, lo-Rey s' hi trová aximateix á les derrerries del propi any. Axó apar en la confirmació que hi feu dels privilegis concedits als pelegrins de Montserrat, datat en aquest propi lloch, lo 4 de desembre de 1419 (2).

Y tot seguit, als primers mesos del any 1420, vehem continuar son afecte, en les concessions que otorgá al Monestir, desde Tortosa (3 de abril) y desde Vinaroz (12 d' abril). Ab elles, y especialment ab la darrera, tractá d' arbitrar la assistencia y protecció de María Santíssima per les sues empreses de Cerdenya y Sicilia (3).

En la setmana de la Mare de Deu de setembre del any 1421, la piadosa reyna María torná á Montserrat, pervenintnos de sa visita, detalls interessants per lo conexement de les costúms. D' una part, se veu als pobres acudint al Monestir á implorar la caritat de la Reyna, qui los socorregué tant de sa propia má, com per vies del seu almoynier Mossen Pere Eres. D' altre part, vehem que lo Monestir aplegava les almoynes dels fidels; en una caixa, en la iglesia, essent per tant, donada la almoyna, sense ostentació. Y per últim, que eren venuts en lo recinte de Montserrat *filis de pater nostres de boix*, axis com medalles

(1) Registre 3109, foli 9 (arx. Corona Aragó).

(2) *Historia de Nuestra Señora de Montserrat*, por Serra y Postius, plana 264.

(3) «Idcirum ad Monasterium et deuotam intacte virginis Marie Montis serrati ingentium et singularem deuotionem habentes ac in remissionem pecaminum nostri et predecessorum nostrorum» (Registre 2503, foli 54; arx. Corona Aragó).

(senyals d' estany e plom) ab la imatge de le Verge, les quals coses solien portarse en demostració de venguda de romiatge. De tot ne tracta l' adjunt document reyal (1):

«María, etc. Al feel conseller e Tresorer nostre nicer Johan de masguillem Salut e gracia. Vist hauem un albara de Scriua de racio de casa nostra ab son sagell sagellat del tenor seguent:—Al honrat en berthomeu gras Tresorer de la senyora Reyna de part den Raphael de vzinelles scriua de racio de casa de la dita senyora fas vos asaber que an pere eres capella e almoynier de la senyora Reyna sen degudes les quantitats deius scrites les quals de manament de la dita senyora distribuï en lo monastir de Montserrat aon la dita Senyora partint de Barchinona era anada en la setmana de sancta Maria de Setembre del any deius scrit segons que distinctament se segueix: Primerament li son deguts los quals foren dats per amor de Deu a diuerses pobres axi per mans de la dita senyora a la qual lo dit pere eres de manament seu li hauia donats com per mans del dit pere Cent trenta hun sous. Item li son deguts los quals per vigor del dit manament foren mesos per ell present Maiordom e mi en la caixa de la almoyna de la sglesia del dit Monastir Cent Sexanta cinch sols. E mes li son deguts per vint e huyt fils de pater nostres de boix que compra qui a raho de dotze diners lo fil fan ab sis sols huyt diners que li costaren Quarante senyals destany e plom ab la emprenta de Sancta Maria en cascu de aquells a raho de dos diners la peça los quals pater nostres e senyals la dita senyora decontinent dona e compartí entre les sues companyes per ço que aquells aportassen en demostració de venguda de Romiatge Trenta quatre sols huyt diners, e axi muntan en suma totes les dites quantitats al dit pere eres degudes per les dites rahons segons que de tot per menut appar per vna cedula de paper escrita per sa ma que he enfilada en lo fil primer comu de mon offiç ab la qual largament son stat certificat Trescents Trenta sols huyt diners barchinoneses. Escrit en Barchinona a XX dies del mes de Setembre anno a natiuitate domini Millesimo CCCCXVIº — Jatsia segons tenor del dit albara la quantitat en aquell contenguda se mostra esser deguda an pere eres almoynier nostre. Empero a nos es cert e sta en veritat que lo feel Comprador de casa nostre en Guillem de linya ha pagada e bestreta de sos propis diners o peccunia la dita quantitat en lo dit albara contenguda. Per ço per remoure tot dubte a vos debim e manam de certa sciencia que de les peccunies de nostra cort que vers vos son o seran dorets o paguets al dit comprador nostre los dits Trescents Trenta sols huyt diners barchinoneses en lo dit albara contenguts. E en la paga de aquells cobrats dell albara dessus insert ensemps ab la present. Dada en barchinona sots nostre sagell secret a X dies d abril En lany de la natiuitat de nostre senyor Mil CCCCXXII—La Reyna.»

(1) Registre 3110, foli 61 (arx. Corona Aragó).

Retornant al rey Anfós, qui, per ses empreses, aficions y educació, esdevingué mes italiá que espanyol, en l' any 1440, dexá sentada la senyal d' exes inclinacions forasteres ultramarines, en Montserrat. Volent reformar lo monestir, lo Rey de Naps y d' Aragó, hi introduceix la regla del de Montecasino, que havia gran renom llavors. De Montecasino passaren á Montserrat á introduhir la reforma establerta, l' abat Fra Antoni Avinyó y sis monjos mes.

No estigué acertat, lo Rey d' Aragó, en aytal reforma, anant lo monestir en notable decadencia durant la segona mitat del segle xv. Mes no 's veu que los frares italians hi supeditessin als catalans y quan la ocasió ho exigí, lo convent se presenta essencialment catalá, en 1462, desenrotllant, l' abat Ferrer, la politica de la terra.

Joan II á Montserrat

Plana de tristor per la historia de Catalunya es la que omplena ab son regnat, Joan II. En la sua primera mitat, ni eix antipatic Sobirà, ni sa astuta y terrible muller, la castellana Joana Enríquez, aparexen visitant lo Santuari, que com havém dit avants, tremolá ab fermesa, en 1462, l' estandart de la terra figurant en primera fila del mohiment insurreccional que iniciá Barcelona.

Lo malaventurat Princep de Viana, ab qui 's personificá l' esperit de la terra menyspreuada per lo cesarisme del Monarca, acut en moments d' angustia á invocar á la Verge de Montserrat.

En agost de 1460, assentats en apariencia, los preliminars de reconciliació entre pare y fill, mentres lo primer anava á presidir les corts de Fraga, lo segón se dirigia á Montserrat com diu en Bofarull «con la idea tal vez de preparar mejor su espíritu, á que tanto ayudá en aquella región el venerado santuario en su interior, y la naturaleza por fuera.» «Al saber en Montserrat, el Príncipe, el mal resultado de las cortes de Aragón para sus esperanzas, regresó cntristecido á Barcelona, y allí volvió á hacerse la ilusión de que en las cortes catalanas se vería satisfecho» (1).

Lo Princep aborrit del Pare, passá d' aquesta vida víctima de les metzines abocades de molt alt.

Y al veure á la reyna Joana, princesa de molta astucia y gran artífici, com la nomena Çurita, que, tot venint á exercir la hochtinenca de Catalunya ab son fill Ferran, pujá al Santuari de Montserrat, (al passar de Lleyda á Barcelona en novembre de 1461) fa pensar, al conxedor de la sua vida, que aytal visita era dictada, mes que per lo cor, per lo cap.

No cal retreure, com á mostres d' afecte de Joan II al monestir de Montserrat, certes concessions honorífiques, moltes vegades fetes á

(1) *Historia crítica civil y eclesiástica de Cataluña*, vol. VI, pl. 29.

causa de gestions dels propis interessats, y que á nostre vijarés poca cosa proven (1).

Serra y Postius dona compte de les anades d'aquest Monarca á Montserrat, la primera en 1435, quan encara no era rey, y la segona en 1475, després d' acabada la famosa guerra de Catalunya, en quin any, diu trovarse al Santuari en los dies 18 y 19 d' octubre. Evident errada del escriptor barceloní, puix dels arxius ne resulta que son lo 8 y 9 d' octubre los dies de sa permanencia en lo monestir de Montserrat (2).

Estava en los setanta set anys, edat molt avençada, perque pogués repetir semblant devoció. No creyém que hi tornés més.

En 1479, morí extremadament xacrós lo rey Joan II, que, si fou perdonat por los catalans, son nom, no podrá ocupar may un bon lloch ni en son cor, ni en se shistories.

Ferrán II «lo Católich», á Montserrat

Já, en 1461, trovárem, al fill de Joan II y de Joana Enríquez, anant en companyia de sa Mare, á Montserrat.

Començá son regnat, en 1479, y com se passessin lo primer y lo segon any, sense visitar lo Santuari de Montserrat, començaren á gestionar, los monjos, la desitjada visita, utilisant de la influencia, que, en la persona del Rey Católich, hi exercia Frá Boyl.

Del setembre de 1481 es la correspondencia dels monjos y Ferran II, instant la visita al monestir. Responia, lo Rey, mostrant voluntat de visitar aquell lloch de veneració.

«Lo Rey—Religiosos amats nostres. Ab Fr. Boill havem rebut vostra lletra, ab creencia ab la persona la qual vista ates lo que aquell per vostre part nos ha volgut explicar: vos responem es nostra volun-

(1) Aludim á lo que citta Serra y Postius del titol de bibliotecari major conferit al Abat de Montserrat en 1458, com del privilegi d' exercir jurisdicció en les causes de sos vassalls de Barcelona, en 1459 (*Historia de N. S. de Montserrat*, pl. 271).

(2) Lo *Diari del Concell barceloní*, en jornada de 5 d' octubre de 1475, consigna la sortida del rey Joan de Barcelona per anar á Lleyda hont havia convocat la cort per lo 2 de novembre.

Lo Registre 3466, del arxlu de la Corona d'Aragó, compté documents firmats per lo Rey á Barcelona, en les dates de 5, 7, 11, 14, 16 y 17 d' octubre de 1475.

Lo Registre 3392 (fols 61 y 62), constata la firma de dos documents á Montserrat lo 8 y 9 d' octubre de 1475. Lo primer va endreçat als almoyners de Montserrat, als qui permet l' us de tota lley d' armes, fins de les prohibides, los exhimeix de la obligació de servir los officis publichs en les universitats, y los enfranqueix, axis com llurs equipatges ó besties, dels drets de pontatxes y barcaxes. També declará que no poguessin esser molestats per la comissió de delictes ó reclamació de deutes, dexant d' estar subjectes á la jurisdicció ordinaria, á excepció dels crims de lesa magestat «prodicione heresi et sodomita ac fractione itinerum et viarum». Lo segon decret del 9 d' octubre es una confirmació de la exempció de pena que concedí als vassalls de Montserrat lo rey Antós desde Tortosa, lo 3 d' abril de 1420.

Aquests dos privilegis declara haverlos vist Serra y Postius, en l' arxlu de Montserrat (*caz. 3, leg. 2, fol. 3*) y n' equivoca les dates, suposantlos del 18 y 19 d' octubre.

tat ser vers aqueixa Casa segons la devoció hi tenim e com ofert e mes llargament ho havem dit al dit Fr. Boill, he com ho entenem metre per obra, plahent a Nostre Senyor, antes de nostra partida de assi. Nos remetem a la relació al qual sobre aço deveu fe e creença com a nostra propria persona. Dada en Barchinona a XXIV de setembre de MCCCCLXXXI» (1).

Emperó partí de Barcelona y no consta que deturés á Montserrat. Seguí ses comunicacions ab lo monestir, mostrant sempre son afecte, Ferran II, al P. Boil, en los anys de 1481 y 1482. En lo de 1486, lo Rey Católich, concedí privilegi al Monestir, enfranquint d' host, cavalcada y algunes contribucions, als llochs de sa pertinenca (2).

A aquesta petita mostra d' afecte á Montserrat, per part del Rey d'Aragó, podem agregarhi la més explícita d'haver començat á terraplenar un tros de montanya á ses despeses, per construir la nova iglesia.

Pervingué l' any 1492, justament calificat de notable per Schwartz á causa d' efectuarshi en ell, fets de tanta entitat en la Península Ibérica, com la presa de Granada, la expulsió dels jueus y lo descubrimient del nou mon (3).

En 1492 fineix una época, per iniciarsen altre prou oposta, que caracteriza, en ses formes plástica y lliteraria, lo nou estil del renaxement. Si l' historiador italiá Guicciardini, no dubta en començar lo segle XVI, en l' any 1492, ¿qué no hauriem de fer los historiadors espanyols y americans?

La decadencia interior de Catalunya, emperó se manifesta já en lo segle XV, al que podríem titular, segle de la entrada dels castellans. S' iniciá aquesta entrada y subsegüent inmiscuició en nostres afers, en 1412, ab l'acompanyament del Regent de Castella, quan vingué á regnar á Aragó. S' hauria detingut en temps d' Anfós IV, per virtut de sa política italiana, sino hagués neutralisat la influencia ultramarina, altres avenços de la castellana, deguts á la reyna llochtinent Maria, primpeesa de la casa reyal de Castella. Regná Joan II y sa muller, la filla del gran almirall de Castella Enriquez, sintetisá la continuació de la política é influencia forasteres. Y per últim, fineix lo segle XV ab l' adveniment del rey Ferrán II, lo Católich, qual cort, composta de més castellans que catalans, devía influir en aumentar l' estrangerisme á Catalunya.

A Montserrat li tocá sufrir les conseqüencies de semblant estat de coses, aparellantli gravísimas perturbacions, com may les hagués pre-

(1) Serra y Postius *Hist. de N. S. de Monts.* pl. 278.

(2) Son de dita concessió les següents paraules:

«Quare cum conobim dice virginis Marie de Montesserrato quod in toto orbe quottidianis fore signis et miraculis claret celeberrimumque habetur magis helemosinis sustentetur quam redditibus quippe qui et si tenuissimi sunt eos tamen et omnia alia quacumque sunt et ipsas item helemosinas in peregrinos ac pauperes christi alendos distribuit atque dispensat. Salamanca 24 de desembre 1486. (Registre 3550 foli 3, arx. Corona d' Aragó.)

(3) *1492 historia de un año célebre por Federico Schwartz* (Barcelona 1892).

senciades en los segles de la major corruptela monacal. Certament que lo convent s' havia inficionat de relaxació é hi precisava una reforma radical, que 'l posás en bon estament. Aixís s' havia agitat la idea d' introduirhi frares geronims en lloch dels monjos negres, com foren coneguts vulgarment los benedictins en la Edat Mitjana.

Hu dels arguments aduhits al dexar establerta la reforma á Montserrat, fou l' abus dels abats de residir llargues temporades fora del monestir. Es cert que l' Abat de Montserrat figurá en lloch primordial entre los personatjes polítichs de Catalunya; mes axó no cracás ayslat, ni peculiar del Abat de Montserrat, ni tant sols característich de Catalunya. A Portugal, á Castella y á França, per tot, los bisbes y los abats, jugaven en política lo primer paper.

Quan la calamitosa guerra civil catalana de Joan II, Fr. Pere Antoni Ferrer, abat de Montserrat, era ferm partidari de la causa de Barcelona y per tant contrari del monarca aragonés, dirigint lo mohiment polítich en la Ciutat. Ferrán lo Católich, debutá, en l' exercici de les armes, durant la guerra, qual recort degué servir tota sa vida no oblidant la intervenció del abat Ferrer. Apuntem lo fet, puix á vegades petits acontexements, n' originen altres de major trascendencia. Qui sab sí, quan tractá de solucionar lo decaïment monástich de Montserrat, fou un acte, tant polítich com eclesiástich, subjectarlo al castellá de Valladolid?

Desde llavors, passaren á Castella, les quantioses rentes y donatius, que, la pietat catalana acumulava als peus de sa devota y estimada Verge.

Causa penosa impressió la falta de crítica y fins de patriotisme, que s' observa en molts autors catalans de Montserrat, al donar compte d' aquesta reforma. Hu d' ells Serra y Postius, no sols l' anomena santa y gloriosa, sino que la justifica, no já per la relaxació monástica tant general en lo segle xv, sino per capritxosa voluntat dels Reys Católichs, dient que los semblá oportú «que no fuesse abadía, ni claustral, sino que se incorporasse con las demás congregaciones que en Cataluña y Galicia se habían juntado» com si hagués dexat d' existir la congregació benedictina tarraconense, que may s' ajuntá ab la similar castellana.

Aquell any célebre del segle xv, lo remarcable 1492, fou lo en que 's portá á terme la unió de la perla dels santuaris benedictins de Catalunya, al de Valladolid, unió de funestissims efectes segons tindrem ocasió d' exposar. A despit de la butlla pontificia, tardá en efectuarse. Fou en octubre de 1492, quan Ferrán II emprengué la sua reyal visita al monestir, anunciada en 1481 y dilatada fins al temps en que s' acabava de preceptuar lo cambi de personal en lo convent.

Enaltits de la gloria, que, en ses persones irradiava la conquesta de Granada se dirigien á Barcelona, los Reys Católichs, desviantse del camí recte, per pujar á agenollarse als peus de la Verge de Montserrat.

Los acompanyaven, l' infant primogénit Joan y sos altres fills. Esdevingué aquesta visita á mitjans d' octubre y no cal dubtar que, durant la mateixa, se tractaria tot lo referent al nou estament d' aquell santuari.

Falten los documents y solren les presumpcions. Procurarém fugir de les que assalten nostre pensa, per no apartarnos de la recta conciencia d' historiador.

Diu la historia del abat Muntades, que fins al 2 de juny de 1493 no prengué possessió de Montserrat lo general de la congregació de Valladolid, que l' abat Peralta renunciá *exponéneament* «para no crear obstáculos á la *grande obra* de los Reyes Católicos y de Alejandro-VI: mereciendo por este importante servicio y desinterés ser *promovido* á la silla episcopal de Vich» (1).

Simultáneament ab la presa de possessió del Monestir per los frares castellans, corre parelles altre fet consignat per los historiadors montserratins, ço es, que Fr. Bernat Boyl y dotze monjos catalans de la orde benedictina, en 1493, passaren á evangelisar als infels de les Indies Occidentals, que acabava de descobrir Cristófol Colón, conferintse al primer la dignitat de Patriarca de les Indies (2).

¿Foren originaris de Montserrat, los dotze companys benedictins del P. Boyl? Fet importantíssim d' averiguar, per quan indicaria l' apartament total del element catalá del Monestir al entrar, sots lo nou domini de la congregació de Valladolid.

A mes, de que fora gloria del monestir, reivindicar per sos frares, l' honor de llençarse, á la més fexuga y perillosa de les tasques evangéliques, al dexar lo lloch de repós y quietut, en mans d' una comunitat forastera.

Y lo católich rey d' Aragó, que s' allunyá de Montserrat quan encara los fills de la terra, hi servien lo camaril de la Verge, no hi devía posar més los peus, com si no s' atrevis á gosarse en la contemplació de sa obra, que si esdevingué meritoria per lo restabliment de bones pràctiques de pietat, resultá impolítica y contraproduhent á la pau interna. Desayrat, Ferrán II, al exercir la governació de Castella quan enviudá d' Isabel, apartat del royaume de sa muller y desitjós de facilitar, ab un nou maridatge, la separació d' Aragó de Castella ¿li entrarien remordiments, en los derrers anys de sa vida, per haver entregat als castellans, que tan lo disgustaren, lo mes preuat dels santuaris de Catalunya? (3)

(1) *Historia de Montserrat por el abad D. Miguel Muntadas continuada por un monje del mismo monasterio* (Barcelona 1894) plana 133.

(2) *Epítome histórico del portentoso santuario y real monasterio de Nuestra Señora de Montserrat*, per Pere Serra y Postius (Barcelona 1747) plana 215.

(3) Podriem entretenirnos en referir donatius y privilegis de Ferrán II á Montserrat, posteriors al 1493, que alguns n' hi ha de consignats en la obra d' en Serra y Postius. Mes res nos diuen, á excepció de la significativa franquesa y llibertat d' atravesar los passos de Castella, que otorgá, en 1510, essent conseqüencia del castellanisme introduhit á Montserrat.

Múltiples visitas de Carlos I á Montserrat (1)

El gran rey Carlos I emperador de Alemania, merece colocarse entre los principales bienhechores del monasterio y devotos de su Santísima Virgen. Fué innata su inclinación á nuestro santuario, pues no hallamos que pudiera recibirla de las enseñanzas de sus sabios instructores, el Obispo de Besançon y Adriano de Utrecht.

Es, Carlos I, el rey que mayor número de veces fué á Montserrat. Con creces le indemnizó de su afición, esta excelsa Señora, al contemplar acumulados, tantos gloriosos sucesos en su felicísimo reinado.

El obispo de Pamplona Fr. Prudencio de Sandoval refiere «que todas las veces que se le ofrecía ir por allí, lo hacía con gran gusto por llevar consigo la bendición de la santa imagen de la madre de Dios. Y solía decir á sus privados: (2)

«— Las paredes de este santuario están ahumadas y siento de ellas tanta devoción y una cierta deidad que no sé significar.

»Y mostrábalo bien S. M., pues gustaba comer con los monjes en refitorio y mandaba sentar al prelado al cabo de la mesa mayor consigo. Y en ausencia del abad comió con el emperador fray García P'ascual Prior, en Pascua de resurrección, comiendo el emperador carne y los monjes pescado (porque en refitorio nunca se come en esta santa casa), le dijo el Prior dadas las gracias:

«— Acende señor, que nos habeis corrompido el refitorio.

«Era aragonés este padre y llevó con mucha gracia el emperador lo que le dijo, porque conoció en él la virtud que este monje tenía.»

Seguidamente, consigna el Obispo autor de la historia de Carlos I, algunos favores otorgados por el Monarca al Monasterio y entre ellos, que «cuando las iglesias de esta corona daban socorro á S. M. para sus guerras y lo daba esta casa, se lo mandaba volver, y una vez que se fué á defender á Salses y esta casa le envió treinta hombres de armas, no quiso que el monasterio los pagase mas de que para aparejarse se les dió doscientos ducados, año 1524.

»Todo el tiempo que S. M. vivió, pidió se le dijese una misa cotidiana en el altar de nuestra señora por su intención y se hizo y mandó dar limosna, año 1523.

»Nueve veces se halla por los libros que S. M. visitó esta santa

(1) Tenint en compte lo caracter y dimensions del present estudi històric, havien estat escullits dos apartats, per llegirse en la solemniat sessió acadèmica dedicada á S. M. lo Rey d' Espanya, en sa estada á Barcelona: lo primer dels escullits, era lo de Pere «lo Gran» y lo segon fou lo present de Carlos I, aquest en llengua castellana, en atenció á que S. M. no coneix la catalana.

(2) «Historia del Emperador Carlos V rey de España, por Fr. Prudencio de Sandoval, obispo de Pamplona». (Madrid 1817), tomo IX, p. 326.

casa y debieron de ser más, pues venía desde Barcelona estando allí á fiestas que se celebraban en este monasterio; muchas limosnas dió y cada vez que venía la mandaba dar: no quería que se supiese lo que mandaba dar, parece cantidad de veinte mil ducados por los libros: en una partida se hallan mil ducados, que mandó librar en Zaragoza, año de 1524.»

Durante el reinado de Carlos I fué regido, el monasterio de Montserrat, por abades forasteros de Catalunya: Fr. Pedro de Burgos, castellano viejo; Fr. Miguel Pedroche, andaluz; Fr. Miguel Ferrer, valenciano; Fr. Alonso Toro, vallisoletano; Fr. Diego de Luna, castellano viejo y Fr. Diego de Tocco, napolitano, en cuyo período abacial falleció el Emperador.

De las nueve veces que estuvo en Montserrat Carlos I, según el obispo Sandoval, sólo cinco han sido aducidas por los historiadores de Montserrat. La primera fué en 1520. Acababan de terminar las cortes catalanas de 1519, en las que cifió la tradicional guirnalda de Conde de Barcelona, y después de permanecer once meses y ocho días en nuestra Capital, ascendió por vez primera á las peñas de Montserrat, á estas conchas gigantinas, que, avaras guardan en su seno la Perla de Cataluña.

Es curioso consignar, que, en aquella ocasión y en Barcelona, nuestros reyes cambiaron el dictado de Alteza, que hasta entonces se les dió, por el de Majestad.

El 23 de enero de 1520, partía de Barcelona hacia Montserrat, Carlos I, en la peor de las temporadas del año, cuando la cotidiana neblina aumenta en aquellos riscos, la melancolía invernal, predisponiendo el ánimo á la contemplación cenobítica.

Castilla, que le había visto partir el año antes, con la corona real, le veía de retorno cifiendo sus sienes la corona imperial.

En cambio en 1533, visitó, Carlos I, á Montserrat, de regreso de Barcelona, en la mejor de las épocas del año, en la vigilia de la festividad de Corpus (11 de junio), asistiendo el día siguiente á la procesión del Santísimo Sacramento. De Montserrat pasó á Monzón para presidir cortes generales á los tres reinos de la corona de Aragón.

Dos veces estuvo en Montserrat durante el año 1535 Carlos I: la primera viene consignada así en los dietarios:

«Jueves, 1.º de abril.—Recibióse en este día la noticia de que el emperador y rey nuestro señor, viniendo de Montserrat, había ido á dormir en Molins de Rey» (1).

De la segunda, en 28 de mayo se lee en Serra y Postífus que «passó á la posta á Monserrate donde oyó missa, confessó, comulgó é im-

(1) *Los dietarios de la Generalidad de Cataluña, por José Coroleu.* (Barcelona, 1889) pág. 264.

ploró el Patrocinio de Maria Santissima y el mismo día bolvió á Barcelona» (p. 299).

Disponía entonces la expedición á Túnez y para tener feliz éxito en su campaña, arbitraba la divina protección de María. Una ilustrada poetisa castellana glosó esta visita del Emperador y subsiguiente victoria africana, según expresa la estrofa siguiente (1):

«Que nunca el César arribó á Barcino
sin que con viva devoción corriera
á contemplar el busto peregrino
de la que amparo de su pueblo era:
y hora que del indómito Haradino
corre ufano á humillar la audacia fiera,
¿cómo no fervoroso pediría
la protección sagrada de María?»

En 1536, procedente de Génova, el Emperador estuvo de paso en Barcelona, y al partir á Castilla subió al monasterio de Montserrat, durante el diciembre, «á dar gracias á su protectora de averle librado de los peligros del mar» como escribe el antedicho historiador Serra y Postius.

Regresó de Italia á Barcelona en 1538 (20 de julio) y saliendo á los pocos días para Castilla, tampoco olvidó, Carlos I, su afectuosa visita al Santuario catalán.

El 21 de noviembre de 1542, el Emperador asistió á la toma de hábito en Montserrat, de su protegido el napolitano Benito de Tocco, de sangre ilustre, pues por parte de madre era nieto del último Emperador de Constantinopla y sucesor de Jorge Castrioto rey de Albania.

Dos noticias importantes referentes á las permanencias del Emperador en Montserrat vemos consignadas en una relación de Bernabé Espeso (2), las que citaremos sin comentar, por no haberlas comprobado. Son ellas, que «allí recibió á la embajada que en nombre de los electores de la Alemania le ofrecía la Corona de Carlo-Magno; en él el propio Monarca recibía la noticia del descubrimiento de Nueva España por Hernán Cortés.»

Compañeros inseparables del gran Monarca fueron un Santo Crucifijo y la bendita vela de Montserrat que no olvidaba llevar consigo en sus frecuentes viajes, para tenerlos á mano si llegaba su hora postrera.

Cuando, en Yuste, sintió sobrevenirle la muerte, dijo á los que le rodeaban:

—Ya es tiempo, dad acá aquella vela y aquel Crucifijo.

(1) *Marta en Montserrat. Poema* por Doña Antonia Diaz de Lamarque entre los *arcades de Roma Eufrosina Elisea*. Publicado por la Academia bibliográfica Mariana de Lleyda en el *Certamen poético celebrado*, etc., en 1864. (Lleyda, 1864), pág. 52

(2) *Diario de Barcelona* del 1 octubre 1860, pág. 9092.

Y añade Martínez de la Puente en su historia de Carlos I, que «teniendo en la una mano la vela de la Santísima Virgen de Monserrate y en la otra el Santo Crucifijo, tuvo un poco fijo los ojos en él y luego dió una voz tan grande, que se pudo oír en los otros aposentos, diciendo:--Ay Jesús!»

Fueron estas sus postreras palabras (21 de septiembre de 1558).

La edificante y tranquila muerte del primer Rey de España, es otro síntoma de cómo la bondadosa *Nostra Dona* catalana, se acordó de su constante servidor en el momento supremo.

El Crucifijo y la vela de Montserrat que Carlos I tuvo en sus manos al expirar, fueron conservados por su hijo Felipe el Grande, como la más estimada herencia paterna. Ellos debieron, asimismo acompañarle en su tránsito á la presencia de Dios, como diremos luego.

Les visites de Felip I «lo Gran» (II en Castella) á Montserrat (1).

La tradicional devoció dels reys d' Aragó á Montserrat, lluny de disminuir, aumentá, durant los regnats dels dos primers sobirans de la casa d' Austria. Lo fill primogenit del Emperador, quan sols era Príncep, per dugues vegades diferents havia pujat al famós Santuari. Fou la primera, ab sa Mare, á la edat de sis anys, en 1533, segons relata Serra y Postius, sense donarne cap comentari ni incident.

En l' any 1548, venia de Valladolid lo príncep Felip y anava á Barcelona, á embarcarse per Italia: en aytal viatge, deturá á Montserrat, hont hi entrava lo 10 d' octubre després de dinar, essent rebut procesionalmente, per l' Abat y monjos, á la porta del Santuari. Lo día vinent hi combregá, visitá les ermites y dormiría també en lo monestir, posantse en camí lo 12 ó tal vegada lo 13 d' octubre, en qual jornada consta en los Dietaris, que arrivá al enfosquir á Barcelona, per la posta y ab gran precipitació.

Llavors ja havien ocorregut en lo monestir, fets de trascendencia, que motivaren la intervenció del Príncep. Com d' ells no 'n tracten los historiadors de Montserrat, nos crehem obligats á donarne alguns antecedents, per major inteligencia del llegidor encara que 'ns apartem una mica del objeete primordial d' esta relació.

Referint los fets del Rey Catolich, tenim dit que, frares castellans entraren á Montserrat, com á consecuencia de la sua unió ab Sant Benet de Valladolid, decretada en 1492 y realisada en 1493, tan lleugerament calificada de *santa y gloriosa* per alguns autors.

Al poch temps, comença á desenrotllarse en lo monestir, un dualisme

(1) Deu tenirse en compte que la cronología catalana, en los reys de nom Felip, es diferent de la castellana, puix que aquí no regná lo brabantí Felip «l' Hermós». També ho es en los de nom Ferrán y Anfós.

entre frares catalans y castellans, á despit del que, lluny de minvar la importancia del Santuari de Maria, aná aquesta crexent, colocantse en la primera fila dels d' Espanya y estenentse sa devoció á regions ultramarines (1). Exemple manifest de com les passions humanes son la boyra baxa que sol arrossegar-se per los repeus del Montserrat, mentres intactes, en regions mes serenes, sos enesprats cimals, s'enlayren immaculats vers lo cel.

L' antagonisme de races, perturbá la tranquil·tat del claustre, pujant, l' alé de la discordia, fins á les soletats de les ermites. Pesada seria la relació dels disseniments entre catalans y castellans, bastant que diguem fou sa existencia anterior á 1525 Vint anys després, ó siga en 1545, lo princep Felip intervé en aquelles discordies interiors. La disposició que doná desde Valladolid, era en favor dels monjos catalans. Aparexentli «cosa grave, áver de sacar y hechar los hijos naturales de la tierra de sus propias naturalezas y Casa» «encargamos y mandamos, que, para quitar todo escándalo, hagays bolver todos los monges y Religiosos que de aquellos Reynos estaban en la dicha casa y sacar de allí los extrangeros (2)» Axis ho encarregava al General de la orde benedictina, protegint als expulsats monjos catalans (3).

(1) «Nell Archivio della Chiesa di Napoli rilevasi da documenti, che nel periodo di anni dodici dal 1580 al 1592 furono erette in suo onore trenta cappelle in circa per l'ordinario entro le Chiese parrocchiali: le furono consacrati altari, e su di questi fu innalzata una Immagine della Vergine, perché fosse esposta alla venerazione dei popoli» «Le città ed i paesi del nostro regno, che addimostrarono un culto speciale alla Madonna de Monserrato, furono Pozzuoli in provincia di Napoli; S. Agata dei Goti, Formicola e Palma in Terra di Lavoro; Avellino, Montefusco, Mirabella, Montefredane, Gesualdo, Vallata, Castelbaronia, Carifa ó Trevico in provincia del Principato ulteriore; Eboli e Tramonti nel Principato citeriore; Saporana in Basilicata; S. Giovanni Galdo in Molise; Celenzia e Valfortore in Capitanata; Lecce e Celenzia in Apuzzo citeriore ed altri. In taluni di questi luoghi gli abitanti serbano tuttora fervente la devozione alla Vergine di Monserrato». (*Cenni storici della taumaturgia effigie di Santa Maria di Monserrato, e c. per Raimundo Giovine Sac. Nap. (Napoli 1875) plana 36*).

(2) *La musa latina en Montserrat. Antologia de poetas latinos de los siglos XVI y XVII que da á luz por vez primera con un estudio bibliográfico Don Jaime Collell, canónigo de la catedral de Vich* (Barcelona 1893), plana XLIX.

(3) Sense precisar l' any en que esdevingué, en Joseph Corolen, en los *Diarios de la Generalidad de Cataluña* (plana 382) dona compte d' apartament de frares catalans y de la Corona d' Aragó, del monestir de Montserrat: «En tiempo del emperador Carlos V, un abad, que á pesar de no ser catalán habia sido contra fuero nombrado, tuvo la maña de ir alejando del monasterio á los hijos del Principado y aun á los naturales de las demás regiones de la Corona de Aragón, sustituyéndoles por monjes castellanos. Esta innovación fué muy perjudicial al santuario porque disminuyeron mucho las visitas y peregrinaciones, y con ellas los legados y limosnas. Y aun no fué esto todo sino que las rentas del monasterio se empleaban en sostener otros edificios de la orden fuera de Cataluña, y supúose con indignación que los monjes repelían del confesionario con malos modos á los pobres rústicos que les hablaban catalán por no conocer otra lengua, cual si allí no estuviesen en su casa. Acudió la generalidad al Emperador exponiéndole estos abusos, y el príncipe primogénito—más tarde Felipe II—á la sazón lugarteniente de su padre en estos reinos, puso coto á estos escándalos, enviando al general de la orden de San Benito una severa reprimenda en la cual le decía entre otras cosas: «y por las contradicciones que suele aver en Cortes, las cuales tenemos por cierto que no se podrían excusar y es de temer que nos darían á nosotros trabajo y á vosotros algún deslustre y escándalos llegando la cosa tan adelante...»

Al temps en que prosseguia perturbada la pau del gran monestir benedictí de Catalunya, á les derreríes del janer de 1564, Felip I de terminá passar la festa de la Candelera en son devot Montserrat, en ocasió de dirigir-se á Barcelona. Lo Rey assistí á la processó, axis com lo Príncep de Parma, y principals personatges de sa cort, y altres de Barcelona, d'hont hi comparegué molta gent notable, no reparrant en lo poch agradós que sol esser pujar á Montserrat al mitx del hivern, com es en lo mes de febrer.

Per presenciar la solemníssima processó d'aquell any, s'hi aplegaren allí tots los vehíns de les poblacions del entorn, en tant, que no's podia transitar. Al arriivar, lo Rey, al énfrent d'una escala que conduhía á les habitacions de la hostatgería, s'apiloná, á dalt y á sota, tant poble per veure la processó, que, poch resistent la barana, per contenir la empena de la gent, se'n aná dalt á baix cayguent ab ella molts dels qui s'hi apoyaven. L'avalot fou gran: tothom s'assustá dels crits que feren al venir los uns damunt dels altres.

—«Bendita sea la Madre de Dios» exclamá senyantse lo rey Felip.

Y hont hi tenia d'haver grans desgracies, tothom ne sortí sense novitat, prosseguint avant la processó, ab major alegría, donchs lo Sobirà tingué oportunitat de presenciar un favor de la Verge, en son estimat Santuari.

Argaiz, que es l'autor á qui devém lo conxement d'aquest episodi, refereix, que, lo mateix dia, cert hom qui venia en un cavall sart, arriivat á la plassa de la font del Miracle, los demés cavalls de la escolta reyal se li abrahonaren en gran manera, font que, escapántseli lo cavall, se llençás ab lo cavaller dintre lo barranch de Santa María (al present tapat y convertit en estació del camí de ferre) sense que rebessin lo menor dany (1).

Lo dijous 3 de febrer de 1564, seguí, lo Monarca y sa comitiva, les santes ermites, segons se solia fer, conversant ab tots los ermitans.

Consta, en l'arxiu municipal de Barcelona, lo que 's continua, de la present anada del Rey d'Espanya á Montserrat.

«E venint lo dit Señor de la vila de Monço dret camí fins á Igualada prengue lo camí per nostra Sora. de montserrat. E per ço a III del mes de febrer dit any sabent los dits honorables Consellers que dit Señor era en dit monastir de nra. Sora. de Montserrat inseguint la loable e antiga costuma desta Ciutat Elegiren dos notables e insignes personas per embaixadors ço es m^o Jonot Çalba militar y mossen Joan luis lull ciutada per fer gracias per part de la ciutat a sa Mag^t del treball per sa Mag^t pres en venir a visitar esta Ciutat y per a concertar o saber lo dia seria seruit venir a valldonzella hont es acostumat posar los Reys ans de entrar en la present Ciutat, los quals embaixadors, per

(1) *La Perla de Catalunya, historia de Nuestra Señora de Monserrate* (Madrid 1677 plana 197).

saber que sa Mag^t partia lo dia present de montserrat anaren a la posta aportant sen lo correu de dita Ciutat ab ells» (1).

Segurament lo 4 de febrer dexá lo monestir lo Rey, puix arrivá á Barcelona lo dia 5. En aquesta permanencia, nomená bisbe de Vich, al abat Fr. Benet de Tocco, á qui conservava l' afecte que já li havía profesat son pare l' Emperador.

En lo temps subsegüent, aumentaren los dissentiments entre catalans y castellans. En l' any 1570, lo convent passá un gran perill, á causa de les conspiracions dels hugonants y protestants. En lo més de març se descubrí, que, s' aparellava la crema de les Dressanes é Iglesias de Barcelona, axis com la del santuari de Montserrat, tenint de donar la senyal d' aquesta devastació, una partida d' hugonants, que devia venir de França, disfrasats de pelegrins

Arrivant, al any 1582, foren tantes y de tal magnitud, les discordies dels frares, que, les autoritats de Barcelona, per solucionarles trameteren continuats memorials y missatgeries al rey Felip. No podem dir, si la intervenció seglar feu creixer la discordia, ó si era impotent per remediaria y res podia obtenir. Una mida de bon govern se prengué, emperó, trametent un bon visitador á Montserrat; mes la mort li privá de portar á terme la sua difícil tasca y la desavenencia cresqué de dia en dia.

Y perque 's noti que, es un esperit general d' época, més que local de Montserrat, l' antagonisme de catalans y castellans en algunes de nostres comunitats religioses; observarém, com de consemblant manera y per la mateixa causa, se trovaven perturbades y agitades: la important comunitat de la Mercé de Barcelona, los frares del convent de Poblet, los servites d' Ampuries y tal vegada alguns altres que ignorem. D'axó n' esdevenien relacions en general poch amigables, entre catalans y castellans, que, infiltrantse y trascendent á altres classes socials, contribuía á sembrar la mala llevor, qual fruyt inevitable, se reculli cinquanta cinch anys mes tart, ab la enconada revolta dita *dels segadors*.

Comptant, los frares catalans, ab la protecció y ampar de les autoritats de Barcelona, aquestes gestionaven la sua causa ab lo Virrey y Rey. Naturalment que los castellans prou vigilaven á Montserrat, temerosos de que esclatés á Barcelona la efervescencia y mohinant contrari que cada dia era més manifest, dientse en la documentació, que molts tenien en llurs habitacions, pedrenyals carregats. Era motiu de queixa, «lo mal tracte que de algún temps ensa se fá als peregrins y altres que visiten á nostra Sra. escorcollantlos si aporten pa y altres coses perque es cert que per raho de dit maltracte se disminueix la devoció y molts dexan de fer las caritats que acostumen».

(1) *Ce memorial de Cosas Antiguas Memorables, 1564 á 1643, foli 2.*

Derreraient s' ha publicat, en una de les interessants colleccions històriques catalanes, la molt valiosa exposició, adreçada per los frares de Montserrat, no castellans, hont s' indicava la manera de remediare estes grans perturbacions d' aquella santa casa (4 de novembre de 1584) (1).

A instancies del rey Felip, lo Sant Pare ordoná, á les derrereries de 1584, que lo bisbe de Vich, Fra Benet de Tocco, abat que fou de Montserrat, passés allí com á visitador apostòlich, á remediare la perturbació interna. Mestrestant, acabava, lo 6 de novembre de 1584. lo temps de son govern, l' abat Fra Andreu d' Intriago, quedant la abadia per provehir y regint la comunitat lo Bisbe en qualitat de president.

Semblava que la intervenció de Fra Tocco posaria la pau en aquell sant lloch: quan morí inesperadament lo 31 de janer de 1585. Los dissentiments de catalans y castellans foren majors si 's vol, fins al extrem de que, frares y ermitans catalans, adoptaren la resolució extrema d' abandonar Montserrat y anarsen tots á Barcelòna, recullintse en lo convent de Sant Pau del Camp, que era de la mateixa orde, si be pertanyia á la congregació benedictina tarraconense.

No havém de ponderar si mouria burgit en la capital catalana, la sortida dels frares de la terra. Tementse mals majors, les autoritats barcelonines trameteren, al Monestir, á Micer Guardiola, mentres clamaven remey á Felip I, qui 's trovava á Caragoça á causa del casament de sa filla Catarina ab lo Duch de Savoya.

Lo día 16 de març de 1585, estava á punt de finir y la nit embolcallava ab son fosc mantell les altes singleres montserratinas. Entre onze y dotze hores, una partida de gent armada arrivá á la porta de la majordomia, apostantse calladament junt á ses parets. Soná ab forsa lo picaport y demanant ab cautela, lo porter, qui era que á tant avançada hora perturbava la quietut de la montanya, li fou respost que, un traginer sollicitava aculliment.

Se corregué lo forrellat, se separaren les barres y franquejada la hospitalaria porta, entrá lo traginer y derrera tota la partida, la que, sense entrabanch, s' ensenyorí del Monestir. Seguint celda per celda, no movent gens de soroll, feren llevar als frares castellans buscanthi entre ells al prior Fra Forner. Empresa inútil puix no aparegué en lloch ó no 'l sapigueren trobar.

Menats á Santa Cecilia, los vint y dos monjos y donats castellans, hi trovaren aparellades mules per trasportarlos enllá de la serra, amenaçantlos granment si s' atrevien á tornar després á Montserrat. Ningú los maltractá, entregántlosli algún diner per lo viatge.

Lo delegat barceloní Micer Guardiola, no s' enterá de la requisita de castellans feta dintre lo monestir, fins á l' endemá en que fou llevat. Tan quietament se portá á terme.

(1) *Manual de novells arditis vulgo dietari del antich cancell barceloní*, volúm V plana 520

La Generalitat de Catalunya y la ciutat de Barcelona, conexas, del succehit, esquivaren responsabilitats, majorment aparellantse, Felip I, á passar á Catalunya. Afanyarense donchs, en trametre lletres y embaxades á Çaragoça excusantse de no haverhi intervingut per rés.

L'endemá conversaren llargament del fet de la nit, Frá Guillem y Micer Guardiola. Lo segon ab bones rahons, doná á entendre á aquell, deposás sa actitut y puix lo Prior restava encara en lo Monestir, li fés acatament, arbitrant son perdó y la benedició y llicencia per anarsen. Tals rahanaments empleá Micer Guardiola, que, convençut l'ayrat monjo catalá, depositant son sentiment d'ergull per la humilitat cristiana, seguí lo consell del jurista barceloní y arbitró lo perdó del Prior, partint ab sa gent del Monestir, dexanthi com á caps, á Frá Forner y á Micer Guardiola.

Estos dos, de comú acort, tement que ab altres novitats se compliás tanta perturbació, estimaren necessari no dexar desamparat lo Monestir, enviant á cercar gent de Monistrol y altres llochs del Abadiat, perque lo custodiassen.

Mes axó no fou del agrat de Frá Guillem al conexement de qui arrivá tot seguit tal nova. Perque, recelantse d'ells, cambiá sobtadament d'actitut. Deposada la promesa de dexar en pau al Santuari, capitaneant de nou á la sua gent armada, resolgué treuren á tothom, y retornirne ell la custodia.

A despit d'esser la jornada pluxosa y emboyrada, Frá Guillem, entrá en lo convent, adreçantse á la habitació del jurista Guardiola. Apunyant un pedrenyal y ab ayre descompost entrá á dins:

—¿Altre vegada per aquí, Frá Guillém?—diria l'advocat.

—Fora!!—li contestá imperativament.

—Mes vejau que...

—Fora!!—repetí ab mes forsa lo frare catalá, encarantli lo pedrenyal.—Fora!!—afegí ab major resolució per tercera vegada.

Micer Guardiola perdé la serenitat y á peu, ab la pluxa á la esquena, sense ni pendre les botes altes, se'n baxá á Monistrol.

Frá Guillem, passant á la celda del Prior, també lo tragué del monestir sense altre cerimonia. Llavors posá guardes per tot y retingué Montserrat en son poder.

Barcelona reiterava les embaxades y excuses al rey Felip y per demostrar sa neutralitat, era tramés al Monestir lo Conseller terç acompanyat de dugues persones de quiscun estament, hu dels advocats assessors y cert nombre de gent armada (21 de març de 1585).

Instalat, lo conceller Pau Fluviá, á Montserrat y ab ell los frares no castellans, per orde del Virrey los castellans, se reculliren en una masia del monestir.

Lo 29 de març Mossen Fluviá rebia una carta dels Concellers de Barcelona ordonantli «que tota la gent armada, salvo la que per orde de Sa Éxa. te lo veguer de Manresa, se'n vagen d'aqueixa casa y

montanya axí que ni en la porta ni en altra part de la casa aparega gent alguna ab armes y també fase fer diligencies perque no stiga en la montanya gent armada com es dit. Y per an axó se podrá també V. M. valer del Veguer de Manresa segons sa Exa. ha dit te orde en aquest particular seguir lo parer de V. M. y dit veguer ab sa gent podrá regonexer la dita montanya affi de que ell puga de per si scriure y fer relació á Sa Exa. com realment y de fet stá la dita casa neta de tota manera de gent que tinga ni aporte armes.»

Aytambé manifestava dignés als monjos catalans, «que si aço no procuren y ab efecte fan de manera que dita casa reste sens ninguna gent qui aporte armes, entenentho tant de la gent ques pogues dir de mala vida, com dels altres que son vassalls y habitants dels llochs circunvehins, V. M. los dexará la casa y sen vindrá, perque no es rahó que stiga aquí gent ab armes tant en perjudici de la honra de aquesta ciutat que abasta pera tenir la casa segura ser V. M. aquí ab la companyia de aquexos Senyors: perque es molt cert que stant Sa Ex.ª de per mitx com sta ninguna persona gozará atrevir de entrar en aqueix monastir pera fer perjudici en aquexos pares qui aquí son, ni moure lo stat en que stá aqueixa casa. Y perque dits pares stiguen certificats mes desta voluntat de Sa Exa. y nostra los amotra aquesta y junctament los dirá que convé que frá Guillém no aparega, sino que stiga retret en alguna part fins que altre apuntament se prenga.»

Dexém de fixar nostre atenció á Montserrat, ocupat per los frares catalans, mentres los monjos castellans proseguien en la finca del Monestir, per ocuparnos ara del rey Felip I el Gran.»

Com ja tenim indicat, en l' any 1585, s' havia assenyalat per Çaragoça, lo casament de sa filla Catarina ab lo Duch de Savoya. Tot anant á Aragó, lo Rey, deturá á Logronyo. Allí ordená á Joan Ruiz de Velasco, son secretari particular, que obrís una capseta del escriptori que s' emportava en lo viatge. Oberta, hi aparegué un petit crucifix y uns ciris de la Mare de Deu de Montserrat. A la vista d' aquells obgetes piadosos, li digué lo Sobirá, que se 'n recordés bé, per quan ho demanés y ho necesitás: que, aytals ciris y crucifix, foren de son pare l' Emperador, qui morí ab aquest á la má com aytambé ell hi volia morir (1). Episodi que 'ns demostra quan present tenia aquell Rey la idea de la mort, encara que no hagués format part del ceremonial de son coronamet, la típica presentació del vás plé de terra y de la calavera, com se sol fer en la coronació dels gismatíchs emperadors d' Abisinia.

Després del casament de la Infanta, Felip I. prosseguí lo viatge á Barcelona. Enrich Cock nos guiará per seguirlo en sa visita á Mont-

(1) *Historia del emperador Carlos V rey de España, escrita por el Maestro D. Fray Prudencio de Sandoval, obispo de Pamplona.* (Madrid 1847), vol. VIII, pl. 323. Diu Sandoval, que lo propi secretari Ruiz de Velasco li havia esplicat així fet

serrat (1). Lo 24 d' abril arrivava á Igualada, acompanyat del Príncep, Infants y Duch de Savoya, deturanshi tot lo 25. Allí hi hicienciá la guarda d' arquers, trametentia dreta via á Montserrat, mentres les altres guardes se dirigien á Sant Andreu de la Barca, á esperar noves ordres.

Lo divendres 26 d' abril, pujá, lo Rey, ab tota sa familia á Montserrat, paranthi quatre dies ó siga fins al 30. Inseguint la costum en us durant los segles XVI y XVII, tota la familia reyal recorregué les ermites, per conèxer als ermitans y admirar los seus punts de vista, la bial mansuetut dels aucells y demés curiositat.

Cock es l' autor del segle XVI qui mes nos detalla com se feya esta visita á les ermites. Per cent sis graons oberts en les roques, s' emprenia, del Monestir estant, la pujada á la ermita de Sant Dimes: d' ella 's passava á la de Santa Creu ó Santa Helena, Sant Benet, Santíssima Trinitat y Sant Salvador, les quals no estaven gayre lluny unes d' altres. Dexant estes á la espatlla se pujava, á les de Sant Antoni y Sant Geroni; al cim mes alt de la darrera, lloch esferehidor, hi havia una creu de fusta, fins ahont poca gent s' hi enfilava.

De Sant Geroni, passant al oposat embrancament de la serra, eren visitades cinch ermites mes: Santa Madalena, Sant Onofre y Sant Joan Bautista, Santa Catarina, de hont per unes escales de fusta s' enfilaven á la de Sant Jaume, que dominava la vall de Santa Mariá y lo Monestir, retornant per Santa Ana, la mes baixa de totes.

Esplica Cock, algunes costums dels ermitans, dient, que, al morir, lo mes antich podia demanar la ermita vacant, mes dexant en la seva tot lo que hi tingués y heredant lo del difunt. Quan Cock pujá á les ermites, molts dels ermitans li oferiren colació de pá, bon ví, formatge, rayms y fruyta. Li cridá la atenció la mansuetut dels aucells, que prenien pinyons y molletes de pá de la má y boca dels ermitans, tal y com ho descrigué en vers lo P. Eura (2), consignant á dit propòsit lo curios arquer, «por lo cual bien se puede decir dellos: *Del Señor está hecho esto, y es maravilloso en nuestros ojos*».

També fa constar, lo soldat escriptor, que 's construía la nova iglesia, en la conformitat que ho relatava en son poema lo predit Fr. Agustí Eura bisbe d' Orense:

«A expensas é hidalguía
del gran Felip Segon, rey potentísim
se edificá á Maria
lo nou temple real y sumptuosísim
regi alcazar alçat en la montanya
presidi de la fe de tota Espanya».

(1) *Relación del viaje hecho por Felipe II en 1585*. (Madrid 1876)

(2) *Descripció de la montanya y santuari de Montserrat. Poesia catalana del siglo XVIII publicada enteramente conforme con el manuscrito original, por D. Florencio Janer* (Madrid 1869) plana 5.

Lo rey Felip ab sos fills, visitá deu ermites. «La señora doña Isabel infanta de España, cobró una enfermedad del viento, de que estuvo indispueta algunos días, porque, como la sierra siempre cuasi está llena de nublados y combatida de todos los aires, muy fácilmente se puede cobrar un frío habiendo sudado con el subir, mayormente doncellas regaladas y no acostumbradas á trabajo (1).»

Lo retorn de Montserrat, se feu per Collbató, ab cadires de mans, portades per forçats á galeres. Axó ocasioná molta ansia á Barcelona, per por de que no cometessin alguna vengança, aquells penats, al atravesar los mals passos existents en dita costa. Seguint nostra costúm, dexarém que la relació siga donada per lo mateix escrit contemporani (2): «y sa magestat restá en monserrat ahont se enten fonch molt festejat per los pares religiosos que allí creu tots catalans per no haucrí a lesores frares ó monjos castellans per lo que en lo dictari se conte eren estats expellits y sa mag.^t ab les dites Ser.^m príncep é infantes pujaren a visitar moltes ermites ahont los fonch fet molt regocijo segons per certa relació als mag.^{chs} concellers feta se ha entes y havent estat dies sa mag.^t parti de Monserrat ab lo dit Ser.^m príncep é infantes baxant la costa ab unes cadires aci en Barcelona seren fetas ab los pilars y cortines per sa mag.^t y los dits Ser.^m príncep é infantes y les dames que per totes eren XXIII les tres eren cubertes ab cortines de domás carmesi y XIII de drap vert y sis de drap negre ab sos passamans y flocaures de seda molt gentils les quals aportavent forsats moros de les gales (galer. s) del príncep Doria vestits axi be de les tres colors ço es vermells verts y negres, encara que á moltes persones desta ciutat aparexia se devia suplicar a sa magestat no confias sa persona y de dits Ser.^m príncep e infantes en mans de moros en lochs tant perillosos com es la costa de montserrat sino que anassen persones honrades y de ses cases desta ciutat qui ab gran voluntat per seruey de son rey y senyor si offerien; totavia anasen dits forsats moros anant ab ells molts soldats y fonch nostre S.^{or} scruid que abaxaren sans y saluos y sa mag.^t se aposenta a sant feliu de lobregat a effecte de que apres entras en barcelona a hora acomodada».

Já á Barcelona, Felip I, no resolgué lo conflicte en que estaven los frares de Montserrat. Al instarli, los Concellers, la conveniencia de posarhi pau avants de sa partida de Catalunya, los hi contestá, que, á Montço ho veuria tot (3).

Confirmant lo proverbi provençal de que lo propi diable aporta la sua pedra al edifici de Deu, ara vehém, com, al mitx de tanta pertur-

(1) Cock, obra citada.

(2) *Qu nt libre de cerimonies de la ciutat de Barce'ona*, foli 31 (arx. municipal de Barcelona).

(3) *Ceremonial de cost.s antigues 1551 á 1643*, foli 43, (arx. municipal de Barcelona).

bació y discordia, fou alçat en la montanya de Maria y en honor seu, lo magnífich temple que encara avuy admiram. Aquest testimoni de la devoció y munificencia de Felip «lo Gran» se començá en 1560 y terminá en 1592.

Adelantaven les obres del nou temple y les relacions entre lo Rey y l'Abat de Montserrat, devém dir que eren continuades, com se pot colegir de la historia del Monestir del any 1605 (1) hont hi venen copiades algunes lletres, de les que, en síntesis, ne depenjam lo següent:

24 de decembre de 1591: lletra de Rey al Abat «sobre lo que toca á la mudanza de la santa Imagen de nuestra Señora á la Iglesia nueva» que fou la constant preocupació de llavors com anirém vebent.

31 de decembre de 1591: lletra del Abat al Rey, comunicantli haver convidat per assistir al acte de consagració de la nova iglesia, que s' aparellava, al Llochtinent General, al Arquebisbe de Tarragona y á tots los prelats aplegats ab ocasió del concili provincial que llavors se celebrava. Feya algunes indicacions pertocans á la conveniencia de la translació de la Santa Imatge.

22 de janer de 1592: lletra del Rey al Abat, aprobantli la invitació als Prelats «y en lo que a respeto a la mudança de la santa Imagen, son muchas las consideraciones que obligan a que no se haga, como vos muy bien las apuntastes quando fuistes de este mismo parecer. Pero para que mejor se acierte he querido pedir a cada uno de los Prelados en particular: y también al dicho Lugartiniente general su parecer y escribirles sobre ello, las cartas que aquí van con las copias dellas, vos se las dareys a cada vno de por sí, y como de vuestro les podreys dezir lo que a este proposito vieredes que conuenga. Y cobradas todas las respuestas me las embiareys; y si algo tuvieredes que dezir de nuevo sobre esta materia, de mas de lo que aora me aueys escrito, me lo podreys aduertir aparte, para que visto lo vno y lo otro, se pueda tomar la resolución que más conuenga al servicio de nuestro Señor y su benditissima madre y al decoro y reputación de esse santuario» Acabava la carta sobre la manera com se haurien de celebrar los divinals oficis en avant, quan hi hauria les dugues iglesies.

Les lletres que lo propi dia escrigué lo Rey als prelats y al Llochtinent, versaven sobre la translació de la Imatge y eren totes similars (2).

(1) *Libro de la historia y milagros, hechos á inuocación de nuestra Señora de Monserrate. Aora de nuevo muy añadido y grandemente mejorado, en estilo y lengua Castellano* (Barcelona, Sebastia de Cormellas 1605). Se diu en la advertencia de la plana 13, que «sale todo muy amplificado, házese en ella relación de la fundación y consagración de la Iglesia nueva, translación de la santa Imagen y de otras cosas dignas de memoria que con el fauor de la Reyna del cielo van aumentadas en este volumen».

(2) Deya lo Rey al *Marques de Navarres primo nuestro Lugartiniente y Capitan general*, que «algunos son de opinión que conuendría mudar la santa Imagen á ella, pero porque son muchas las consideraciones, que obligan á que no se haga, y para que mejor se acierte, en caso que tanto importa, me ha parecido saber de vos en secreto lo que acerca de esto os ocurre; seré muy seruido que pues os hallareys en la dicha santa casa y podreys de mas cerca

A quina consulta respongueren tots los Prelats «lo mucho que conuenia que la Santa Imagen se trasladasse á la Iglesia nueua.»

Feta la benedicció é inauguració del nou temple en la diada de la Candelera del any 1592, la correspondència entre lo Rey y l' Abat, versá sobre la obra que liavors s' imposava, ço es, sobre construir un altre altar major.

14 d' agost de 1592: lletra del Abat al Rey hont á mes de tractar dels afers del monestir, li deya que en ell se pregava al Senyor, per la salut del Sobirà y de sos fills.

17 d' octubre de 1592: lletra del Rey desde lo monestir de Nostra Senyora de la Estrella, al Abat, en resposta de la precedent: «y porque con el amor y deuoción que tengo a essa santa casa, desseo que el retablo que se ha de hazer en la Iglesia nueua y las demás obras sean acertadas y con el cumplimiento que se requiere: me ha parecido para mayor gusto mio y bien dello, embiar ay a Esteuan Jordan pintor para que trayga la traça de todo.»

Jordán passá quinze dies á Montserrat, hont li omplirien lo cap, los contraris á la translació de la Imatge, apoyats en los miracles que obrá en la iglesia vella, com també, en lo fet d' haverse prohibit apostòlicament la translació, en anys passats

Jordán, emperó, feu dugues trasses, una destinada á contenir la imatge de Maria y la altra no. Mes, d'acort ab los bisbes catalans y ab la majoria dels monjos, se resolgué construir lo retaule apropiat per la devota Imatge en lo temple gran.

A Valladolid se fini lo retaule, trasladantlo d' allí al Monestir; y lo Rey lo feu dorar y pintar á ses despeses. Quedava á punt d'inaugurarse, en setembre de 1598, quan, lo dia tretzen d' aytal mes, moria Felip I.

Copiantho dels autors Porrenyo y Nieremberg, explica Serra y Postius, que lo Rey, quatre dies avants de morir, digué á Ferrán de Toledo, ahont trovaria los ciris de Montserrat, y que n' hi aparellés un davant seu, afegint, que lo ciri y lo crucifix consabuts, los hi portés al degut temps.

«Y pidiendo su Magestad el Crucifijo, á las tres de la mañana del día que murió (escriu Porrenyo), alzando los ojos á Don Fernando de Toledo le miró riendo, y le tomó la Vela diciendo: *Dad acá, que ya es tiempo.* Cosa rara y maravillosa que dos horas antes que espirasse este Gran Monarca se rió y mostró la paz y alegría que tenía dentro su corazón». Afegint lo P. Nieremberg (1): «Tuvo en su muerte la Vela de Nuestra Señora de Monserrate en la mano, tan firme, que aún después de muerto, apenas se la podían quitar».

entender y considerar las razones y fundamentos que empro y contra de ella, se ofrecen y oyendo primero al Abad de ella por cuya mano recibireys esta, en todo lo que á este propósito os quisiere dezir, me auisareys con toda brevedad y secreto.» (*Libro de la historia y milagros*, etc.; edició de 1605, foli 26).

(1) Serra y Postius ho treu de la *Virtud Coronada*, del P. Nieremberg, cap. 4.

Y al cloure lo present regnat, observarém, quan admirable resulta que, en la Edat Moderna, aparegui la devoció á la Patrona de Catalunya, corrent parelles ab lo poderiu dels Sobirans d' Espanya.

Felip II (III en Castella) á Montserrat (1)

Al pujar al trono Felip II (1598), lo pintor Francisco Lopez, acabava de comprometes á daurar lo nou retaule de la Mare de Deu, en lo termini de dos anys. De manera que, quan en 1599, lo Sobirà vingué á Catalunya á presidir les corts, estaven assentades y termenades les dugues terceres parts del retaule. Axó permetia poderhi já trasladar la Santa Imatge ab alguna decençia, en cas de que axis convingués.

Lo Rey mostrá son desitj d' anar á Montserrat per conduir la Imatge al nou altar. Subsistía encara la dificultat de les censures eclesiástiques, posades por lo bisbe de Vich, Cardona, al temps d' anar á Montserrat com á visitador apostólich Argaiz exposa les rahons que tingué dit Prelat, al mostrarse tan contrari, les quals foren: «la diuturnidad que auia estado la Imagen en aquella Iglesia donde auia obrado tantos prodigios. El ver que allí auia hecho el primer milagro de no poderla llevar el obispo Gottomaro á Manresa quando la sacaron de la cueva. El ver también que en ella estava sepultada mucha nobleza de Cataluña como parecia por las Armas y Escudos abiertos en la sepultura de cada uno. Que allí tuviera principio y eficacia los deseos de los Fundadores de la Merced y la Compañía, San Pedro Nolasco y San Ignacio de Loyola, y que siendo como nobleza solariega la de esta Iglesia Vieja, no convenia dexarla sola quitándole esta joya.»

Los partidaris de la translació de la Imatge entre los qui s' hi comptaven los Reys (2), deyen de son costat «que para la innumerable gente que acude á Monserrate en las grandes festividades era muy estrecha y como ardían en ella tantas lámparas de ordinario estava llena

(1) No hi ha perque referir d' aquest Monarca la auada que feu á Montserrat, en 1585. essent princep, de set anys, en companyia de son pare, puix havém tractat detingudament d' ella en la relació precedent.

(2) Que preocupá molt la translació de la Imatge y que Felip I prechí ab gran mesura avans d' acordar fer lo retaule que devia contenirla, ho confirma l'autor montserratí Frá Lluís Montagut, de qui es lo fragment que continuam: «le Viceroy les Evêques et l'Abbé qui étoit alors Don Placide de Salinas reçurent des lettres du Roy Philippes II, par lesquelles il leur commandoit d' examiner s' il étoit á propos ou non de transporter la sainte Image en la nouvelle Eglise, leur ordonnant expréssement de demander là dessus l'avis de chaque Religieux, en les faisant appeller l'un après l'autre; ce qui marquoit la grande estime que ce Monarque avoit pour les Religieux de cette Abbaye. Après qu'on eut examiné les raisons de part et d'autre, et qu'on eut repondu aux difficultez de ceux qui n'étoient pas d'avis de transferer l'Image, on fit reposer à sa Magesté qu' après avoir meurement delibéré, ils jugoient plus á propos de la transporter dans l'Eglise neuve.» (*Histoire de Notre Dame du Mont-Serrat, nouvelle édition Revüe, corrigée et augmentée de nouvelles Reflexions avec la description de l'Abbaye, de la Montagne et des Hermitages* Par le R. P. Dom Louis Montagut. *Religieuse de l'Abbaye de Notre-Dame du Mont-Serrat* (Paris 1733), pl. 31). Aquesta relació sembla copia de la edició del 1805 del *Libro de la Historia y Milagros*, citada ja avants.

de humo y con los muchos Peregrinos se sentía vn mal olor, que era de algún inconveniente para estar allí mucho tiempo. El Coro de los Monjes estaba muy ahogado y muy cerca de donde hazian ruido las personas que allí venian en Romería y la grita, mal olor y humo, les hazia mala vezindad para assistir tantas horas en Coro tan largo y prolixo como el de aquella Casa.»

Al examinar les opinions en contra de la translació, hi figura com primordial, la suposada inmovilitat de la Imatge, creguda á ulls cluchs com l' Evangeli y que avuy, ab los generals conexements arqueològichs, sols se necessita veure la devota escultura, per entendre, que no s'hi postraren als seus peus, los contemporanis de nostres Comtes Sobirans y tot lo més los del gran conqueridor Jaume I.

Felip II, demaná al Nunci Pontifici, donés llicencia per la translació, com tot seguit la concedí lo Patriarca d' Alexandria, ab decret datat á Barcelona lo 7 de juny de 1599.

Al día següent, dijous, 8 de juny, sortí de Barcelona lo Rey, ab lo decret á la butxaca, pernoctant á Martorell, d' hont partia, lo divendres matí, per esser já á les deu á Montserrat.

Rebut per tot lo convent acudinhi en processó ab creu alçada, l' Abat revestit de pontifical, presentáli á besar la preciosa creu d' or, ofrena de la sua avia la emperatriu Isabel. Cantant lo *Te Deum* los monjos, lo Rey passá á la Iglesia vella á pregar davant la imatge de la Verge, avants d' esser trasladada. A la tarde, després de les vespres y completes, baxá, lo Rey, á la cova hon fou trovada, segons tradició, la Santa Imatge.

Donades les disposicions pertocants á la translació, per la que s' assenyala lo vinent diumenge dia 11 de juny de 1599, lo Monarca, aprofitá lo dissapte, per pujar aytambé á visitar les ermites distribuïdes per la montanya. Menjá en la ermita de Sant Joan y era més de les nou del vespre, quan retorná al Monestir.

Tots los monjos, ermitans y llechs, dejunaren aquell dissapte, demanant á la Verge Santísima que disposés, per al endemá, lo mes convenient al servey de Deu Indubtablement s' havia infiltrat en l' esperit de la majoria d' ells, la por d' un fracás, y la temença de que 's repetís sa creguda inmovilitat del segle ix.

Vingué lo diumenge y lo Rey després d' haver oyt missa á la capella vella y publicament combregat (essent la primera vegada que combregá en publich, segons manifestació del seu confés) se celebrá ofici de pontifical, acabat lo que, y mentres descansava, fou baxada la Santa Imatge, del Tabernacle, hont signé posada en 1537, colocantla damunt l' altar vestida de ses millors robes. Lo mantell que duya, li havia estat donat per la Duquesa de Brunswick; les manegues, ho foren per la infanta Isabel d' Austria, governadora y comtesa de Flandes, estimantse en 1800 ducats, etc.

Acabades les vespres, cantades ab assistencia del Rey, los monjos,

ermitans y llechs, passaren processonalment á trasladar la Imatge, y darrera hi anava l' Abat de pontifical, precchint al Sobirá, qui duya una atxa blanca teninhi pintades les armes reyal. Tancaven la comitiva los principals cavallers de la cort, quals noms anomena circumstanciadament lo continuador del *Libro de la historia y milagros*, etcétera, (edició del any 1605) y d' ell ho copiá alguns anys més tart Argaiz (pl. 224).

La translació se feu sense publicitat, al obgecte d' evitar aglomeració de publich, aglomeració llavors temuda, per la peste, que apareixia en alguns indrets de Catalunya.

La processó voltá per los claustres grans, deturantse ab llarga pausa davant del altar del ermitá Gari, torná á entrar á la iglesia vella y per un passatge que s' hi havia overt, ingressá en lo pati de la nova iglesia, allí hi deturá llarga estona, y fent son ingrés, tot cantant lo *Te Deum*, se depositá en l' altar. Dos monjos la pujaren davant del Rey, al lloch que li estava destinat. Quin desencant per los qui temien un fracás en la celebració d' aquest acte.

Lo Rey reposá una estona: mes poch avants de les sis de la tarde, sortia vers Collbató, dormint aquella nit á Martorell.

Algunes dames de la cort reyal, com les marqueses de Denia, del Valle y de Sarriá y la muller de Joan de Tasis, correu major, sabedores del fet, passaren á Montserrat ab molta reserva, lo diumenge al mati, trovantse presents á tan sensacional aconteximent.

No torná, aquest Rey, á Montserrat, morint jove, de sols quaranta tres anys, en 1621. Compta son cronista Gil González Dávila (1), que, estant agenollat y prop de la capsalera del llit hont espirava, Fr. Francesch de Jesús, li posá lo crucifix á la má, aguantantli ab la seva y dientli lo vers «In manus tuas Domine», etc. y «Maria mater gratia» etcétera, que 'ls pronunciá dificultosament. Lo Duch d' Uceda l' hi posá en la altra má un ciri de la Mare de Deu de Montserrat, essent ses darreras paraules «In manus tuas Domine.»

Lo ciri de Montserrat ¿fou lo mateix que havia tingut son avi l' Emperador y son Pare á la hora de la mort?

Aquest vell ciri montserratí, gastantse y consumintse, sembla simbolisar la grandesa de la Espanya del segle xvi. Já no passá á les mans de son fill, lo darrer dels Felips de la casa d' Austria, com si la tradicional devoció á Montserrat s' hagués d' apagar ab l' esplendor d' aquesta monarquia.

Felip III (IV en Castella) á Montserrat

Fá molta pena haver d' ocupar-se del rey Felip III, del sobirá completament entregat á la perniciosa direcció d' un home sense condi-

(1) *Grandezas de España*, fol. 134, obra citada per Serra y Postius.

cions suficients per endreçar lo complicat timó del estat espanyol, com era lo Comte-Duch d' Olivares.

Quan Felip III entrá á governar, era massa viu lo recort de la devoció de sos passats á la Verge de Montserrat, perque se 'n substraigués, en los primers anys de comandament, ó siga avants del nefast 1640.

Corria l' any 1626. Lo Rey aná á Barcelona acompanyat de sos dos germans los infants D. Carles y D. Ferrán (26 de març). Allí, sa poca experiencia y los consells del Comte-Duch d' Olivares, provocaren lo primer conflicte ab los catalans, en les corts de Barcelona. Sobtadament sortí de nostra Capital, lo 4 de maig com ho diu lo següent text: «Dilluns a IIII del dit: en aquest die a les sinch horas de dematí se partí Sa Mag^t de aquesta ciutat encara que molt desgustat per raho de les corts que may se acabaven y axi dexá dites corts sense cloure» (1).

Felip III, acompanyat de sos dos germans, pujá á visitar la Verge de Montserrat á son camí de retorn á Castella. Allí portaren á terme la acostumada y encisadora excursió á les ermites, y, per ferla esdevenir mes agradosa al Monarca, se disposá lo dinar en una d' elles.

Felip III, dexá en ofrena á la Verge Maria, una preciosa joia de diamants de que li 'n havia fet present la ciutat de Barcelona.

Vint anys després, ço es en 1632, torná á visitar Montserrat, al retorn d' altre viatge á Catalunya. Lo dimecres 19 de maig, avants de la matinada, lo Rey sortí de Barcelona, sense que casi ningú s' en enterás. L' acompanyaven sos dos germans (2), anantsen dréta via á Montserrat. Dormiren en lo monestir y al dia següent, 20 de maig, refereix un panegirista de la Reyal familia, Diego d' Aedo y Gallart (3), que «aviendo cumplido con sus devociones, y visitado muchas Hermitas, se despidieron los tres Hermanos y amigos, esperanças deste siglo, con la ternura y sentimiento que se puede considerar tendrian los que con tan grande amor y conformidad se avian criado juntos, desde que vinieron a este mundo; fué la despedida donde se divide el camino de Madrid del de Monserrate Su Mag^d y el Infante D. Carlos tomaron el de Madrid, donde llegaron con entera salud; y su Alteza tomó el de Barcelona, donde llegó aquella noche bien solo, sin la amable y acostumbrada compañía de sus hermanos».

L' Infant retorná á Barcelona entre les nou y deu hores del vespre «ab son cotxe que venia de Montserrat ahont havia acompanyat lo Rey nostre senyor y lo Sereníssim Infant don Carles son germá» (4).

En quan al rey Felip, partí vers Madrid, tan despagat dels cata-

(1) *Ceremonial de Cosas Antiguas Memorables, 1564 á 1643*, foli 125 (arx Municipal de Barcelona).

(2) *Memorial histórico español* (Madrid, 1888), volum XX, pl 90

(3) *Viaje del Infante Cardenal Don Fernando de Austria*, per Diego d' Aedo y Gallart (Amberes, 1635), plana 7.

(4) *Ceremonials de Coses Antiguas Memorables, 1564 á 1643*, foli 166 (arx. Municipal de Barcelona).

lans (en lo que hi ataven foch molts personatges de la cort), que, un compatrici nostre resident á la Capital d' Espanya, per respondre á calumnies y deturar malevolenses, feu imprimir una Crónica d' aquest reyal viatge, restablint la veritat dels fets. Sentím no haver tingut ocasió de füllejarla (1).

No consta d' aquest Rey cap mes acte de devoció á Montserrat, ni que al morir fes encendre lo ciri beneyt de nostra Patrona. ¿Hi contribuïren les lluytes conegudes per guerra dels segadors, á apagar la vella devoció, ó he es que ab ell se perderen já, les tradicions de pietat y grandesa de sos progenitors?

Lo rey Felip IV de Borbón (V en Castella) á Montserrat

Acallats los primers motius de discórdia entre Catalunya y lo nou rey Felip IV, net del rey Lluís XIV de França, ab la estada que feu á Barcelona per convocar les corts, que funcionaren del 12 d' octubre de 1701, al 14 de janer de 1702, seguidament s' embarcá per Italia (8 de abril), mentres sa muller, fent la via de Madrid, deturava á Montserrat (12 d' abril de 1702), lo dimecres Sant, quedantshi fins á Pasqua.

Lo dissapte Sant, tingué devoció de voler vestir ella sola la imatge de María Santíssima, no admetenthi á altre persona en lo camaril, que al sacristá major, Fr. Joan García. Y després, portantsen la clau de la porta del camaril, se constituí en cambrera de la Verge. Al arribar la Reyna á Madrid, trameté á Montserrat una rosa d' or ab diamants, evaluada en vuyt centes dobles.

Felip IV retorná de la guerra, á Barcelona, lo 20 de decembre de 1702, sortintne lo 23 del propi mes y any, vers Madrid, si bé 's desviá un tant per visitar á Montserrat, hont hi arribava á les quatre de la tarde del 24 de decembre. A les dotze de la nit d' aquella mateixa jornada, passá al camaril ab son confés, combregá en una de les dugues misses que ohi y al començar la tercera, se retragué á descansar. Emperó á les deu del matí ja era al ofici altra vegada.

Lo dia de Nadal, lo Rey menjá en públich: assistí á les vespres cantades á les tres de la tarde, besá la ma á la Mare de Deu, y visitá lo tresor en sa sacristía, axís com la iglesia vella.

(1) Se parla d' esta publicació en les *Cartas Comunes Originales, 1682 y 1688* (carta del 12 de juny de 1682), y en les *Letres closes, 1680-1682*, fol. 179, del arxiu municipal de Barcelona. Son, los incidents de 1682, premises de la forta qüestió política catalana, que devia esclatar als vuyt anys, facilitant la independència de Portugal y la perdua del comtat de Rosselló y de bona part del de Cerdanya. Tot plegat, conseqüencia del gran erro de Felip «lo Gran» de no haver fet capital de sos estats á Lisboa, en lloch de Madrid, ciutat, esta derrera, allunyada de totes les influencies y contacte y que cap condició la reuní may, ni reunirá tampoch, si no es la d' un perjudicial aïslament.

Deturat devant certa antiga pintura dels claustrers, ahont s'hi reproduhía la narració de Fr. Joan Garí, estigué bona estona escoltantla de boca del Duch de Benavente, qui, segons Serra y Postius, (de quin autor extrayém la present referencia), fou previngut avants «con la individualidad que requería la tan rara, *como cierta noticia*».

Ocupá lo matí del dia següent 26 de Desembre, en ses particulars devocions, partint á les nou á cavall y dexanthi dugues centes dobles d' or d' almoyna.

Y no torná més á Montserrat en tot lo restant de sa vida.

La guerra de Successió s' encengué seguidament en nostre Principat, y la adversa fortuna que en un principi sufri l' exercit franchespanyol, portá á regnar á Catalunya al arxiduch Carles d' Austria, lo contrincant del rey Felip, de qui havém d' ocuparnos per ses dugues anades á Montserrat.

Visites á Montserrat de Carles, arxiduch d' Austria, regnant á Catalunya

Essent, la historia, narració verídica dels fets y considerant com á fet indiscutible lo de que l' arxiduch Carles d' Austria, durant la guerra de Successió, regná en nostre Principat, no seriem imparcials si borressim de les reyalis visites, les dugues que feu com á Monarca, en lo monestir de Montserrat, lo qui mes tart fou Emperador de Germania.

Existeix estampada, una curiosa relació de la visita del 1706, que, malgrat nostre desitj no havém pogut examinar (1). Emperó com fou vista y aprofitada per nostre parent Joseph Rafel Carreras, al fer sa interessant ressenya de la estada del Arxiduch á Catalunya, transcriurém aquí lo que breument hi relata á tal proposit (2).

«En sa primera visita á la Moreneta de la Serra (en 25 de juny de 1706), en la missa resada que hi hagué avants del ofici solemne, Carles d' Austria, al arribar al ofertori, isqué de sota 'l dossier y, acompanyat del religiós príncep Anton Florian von Luchtenstein y del comte Uhlefeld, s' agenollá en la grahonada del altar Major, de hont s' alçá, y després d' una humil y pregona reverencia que feu á la Sobirana Verge, gitá en fora la espasa qual mánech era d' or garnit ab setanta nou diamants, y l' oferí, colcantla damunt la taula del altar. Feta la ofrena, s' en torná cap al sitial, preparantse pera rebre

(1) Aquest interessant imprés lo possehia D. Manuel Valls, de mans de qui passá á les de D. Jaume Andreu. En lloch d' adquirirlo lo conegut bibliòfil qui comprá la sua colecció d' impressos, passá á mans d' altre aficionat de Tarragona, y no 'ns ha sigut possible tenirlo a la vista.

(2) *Joseph Rafel Carreras y Bulbena. Carles d' Austria y Elisabeth de Brunswick Wolfenbüttel á Barcelona y Girona. — Karl von Oesterreich und Elisabeth von Braunschweig Wolfenbüttel in Barcelona und Girona* (Barcelona 1902), plana 443.)

la Sagrada Comunió. Lo mateix dia, a les quatre, visitá ab molta devoció les ermites. Estigué a Montserrat molt devotament, sempre admirant y celebrant les grandeses d'aquest santuari, fins lo dia 27. Al pendre comiat de la Verge, l'esmentat dia 27 de juny, dexá escrit un paper en lo camaril, ab la seva reyal signatura. Deya aquest paper, traduhit del llatí:

«Al Altar de la Verge

»A la que en les sagrades lletres es anomenada Negre, encar que formosa, Mare d'Aquell per qui los Reys regnen, humilment agenollat a ses plantes, en perpétua memoria de la devoció austriaca, ab devot anim consagro y deposito la Espasa del meu costat treta, a fi de que estant jo axí desarmat, lluyte lo cel en ma favor ab ses fortes armes, sota lo patrocini d'aquesta graciosa Reyna dels cels, la qual elitx y constituesch en la guerra Capitana del Exércit, en la pau Céntinella dels Regnes, y axí mateix ma advocada prop del Senyor, essent jo lo major dels pecadors».

«Lo 20 d'octubre de 1708, visitá novament la Verge de Montserrat, Carles, acompanyat de sa muller Elisabeth. En l'ofertori de la Missa, oferí Carles á la Sobirana de Cels y Terra, un cálzer ab vuyt grossos diamants. Avants de pendre comiat de Maria Santissima, s'inscrigué en sa Confraria, possant en lo llibre les següents paraules: *Patrum virtuti humilis cliens Carolus*. Sempre ple de devoció per la Verge que tant ayma Catalunya, en 7 d'avril de 1709 trameté, Carles, á Montserrat, un rich tern ab tres capes.

«La devoció á la Verge de Montserrat va romandre fermament gravada en lo cor del Emperador Carles VI fins lo darrer moment de sa vida. Ell fou lo restaurador y enriquidor del Monestir de Montserrat á Viena. En aquest Monestir se celebraren grandioses festes, sóts los auspicis del emperador Carles VI; pró cap tan espléndida com la que se celebrá en 1725, quan tots los catalans residents á Viena cregueren haver recobrat los drets y privilegis de sa terra, baix lo pactat en lo tractat de pau ab Espanya, firmat per los plenipotenciaris imperials y per lo Baró de Riperdá, plenipotenciari del rey Felip y degudament ratificat per los respectius monarques.»

Mes llavors, com tantes vegades, s'ésvahiren, per los catalans, totes les promeses, y sense esperança sobrevingué lo novell regnat.

Anada de Carles IV á Montserrat

S'acabá la guerra de *Successió*, y la casa d'Austria sortí definitivament d'Espanya, qual nació fou governada sempre mes per la casa francesa de Borbón. Emperó ni lo rey Felip, torná ja mes á Montserrat, en lo restant de la sua vida, ni tampoch son fill Lluís I durant l'

any en que regná, ni son segon fill Ferran III, en lo major temps que regí la monarquia.

En lo regnat de Ferran III, fou general lo desitj de la nació catalana, de veure al Rey en lo Principat, postrantse als peus de la sua estimada Verge y Patrona, desitj que 'l conexém, per quan ha pervingut consignat en escrits (1).

Mes res hi valia. L' allunyament dels reys, de Montserrat, anava esdevenint sistemàtic. En tanta manera, que, quan Carles III, vingué d' Italia á pendre possessió de la corona d' Espanya, desembarcant á Barcelona, atravessá Catalunya, rebent mostres d' una adulació casi servil, y dexá de banda en son viatge á Montserrat, de qual Santuari prescindeix per complert.

Altre Carles, fill del precedent, lo substitueix al morir y passá lo segle y reyls plantes, no tornaren á trepitjar la catalana montanya de Maria. Sense exageració podém dir que lo segle XVIII, es lo segle del complert divorci entre nostres sobirans y lo Santuari de Montserrat.

Al iniciarse la vinent centuria, restablí, Carles IV, la antiga devoció, no per inclinació natural, sino com á conseqüència de les circumstancies.

Haventse fixat la ciutat de Barcelona, per tenirhi lloch importants actes de familia, lo Rey se dirigí á ella, en lo començament de setembre del any 1802. Sigueren ests actes, los desposoris del Príncep d' Asturias ab la princesa de Nàpols Maria Antonia, y los de la infanta d' Espanya Maria Isabel, ab lo príncep de Nàpols Francisco Genaro, venint ab tal motiu los Reys d' Etruria, en tant, que á Barcelona, á aquesta Reyna li nasqué un fill. Era natural, que, tots plegats, després de tant de goig, se 'ls ocorregués donar mercés al cel, y puix que en la Capital Catalana havien esdevingut, les sues mirades se fixaren en la Madona predilecta del Principat. Axis, d' una manera casual, se restaurá la antiga devoció dels nostres Sobirans, abandonada per la casa de Borbó, desde una centuria justa.

Que tots plegats passaren á Montserrat á postrarse davant de la venerada Imatge, ho indica un imprés coetani (2): «El dia 8 de no-

(1) «Y solo pudieron suavizarles esta pena ciertas esperanças que se han traslucido, de que el religioso y devotissimo heredado afecto que con tan especiales demostraciones han manifestado sus Magestades al portentoso Santuario de nuestra Señora de Monserrate, pueda proporcionar á esta Provincia la apetecida ocasión...» etc. (*Relación descriptiva de los obsequios con que la Ciudad de Barcelona en los dias 9, 10 y 11 de Setiembre de 1746*, etc.; (Barcelona, Joseph Teixidó), plana 28)

(2) *Relación de las diversiones, festejos públicos y otros acaecimientos que han ocurrido en la ciudad de Barcelona desde el 11 de setiembre hasta principios de noviembre de 1802, con motivo de la llegada de SS. MM y AA. á dicha Ciudad y del viaje en la Villa de Figueras*. (Barcelona, Jordi Roca y Gaspar) Les relacions estampades del viatge de Carles IV á Catalunya, omítxen tota descripció de lo que ocorregué á Montserrat. Igualment desconexors de detalls se 'n mostren los historiadors montserratins del segle XIX.

viembre á la una de la tarde partieron de Barcelona para Valencia los Reyes NN. SS. Serenísimos Señores Príncipes de Asturias, Señores Infantes y Señores Reyes de Etruria, Príncipe é Infante, pasando primeramente á visitar Nuestra Señora de Monserrate».

Lo viatge ja 's feu mes comodament que en les precedents anades dels altres sobirans, puix ara, les reynals families, s'aprofitaren de la carretera, que, donant volta á la montanya, pujava per Collbató y lo Bruch, á can Massana y á Santa Cecilia. Axis donchs, sortits ab los carruatges á la una de la tarde, al vespre eren tots comodament allotjats en lo monestir.

Los penyals del vell camí de Collbató, que ressonaren á les veus de Pere *lo Gran* y del cesari emperador Carles I, no devien escoltar já mes les dels sobirans del segle XIX.

Ferran IV (VII en Castella) visita á Montserrat

¡Quantes calamitats plogueren damunt Montserrat en los anys subsegüents al de 1802! No hi ha dubte que aquell sant lloch, esdevé mirall fidel dels fets que 's desenrotllaren en la nostra patria.

Una guerra nacional y santa, cometé lo desacert de convertir en fortificació lo Monestir. Les conseqüencies sigueren fatals: l' incendi del 1811 y la voladura del 1812, derrocaren la iglesia y demás edificis.

La feyna de referho tot la emprenien los monjos, ab gran fervor, quan aconteximents de política interior, tornaren á dexar abandonat lo monestir en 1822 y portada la Santa Imatge á Barcelona, estantshi fins al 14 de juny de 1824, en que sigué restituyda á son magestuós trono d' acinglerades roques, y servida per los fills de Sant Benet (1).

Poch á poch avansava la restauració del temple y demás edificis monacals. Altres necessitats politiques, portaren al rey Ferran IV á venir á Catalunya, acompanyat de sa muller la reyna Amalia, en lo

(1) Manuel de Lasarte nos ha dexat una hermosa comparació de com estava lo temple de Montserrat al començar lo segle XIX, á com quedá després dels incendis dels francesos: «Los que han visto el templo de Montserrat conforme está hoy por hoy, no pueden formarse una idea de la magnificencia que tenia en 1808. Las proporciones eran las de ahora. Pero en el día (año 1860) es un santuario que carece de adornos; y entonces era riquísimo y esplendente. Su vasta nave presentaba una colosal superficie completamente dorada. El viajero que penetraba en aquel recinto desde luego se sentía poseído de un profundo respeto. Había en él diez y nueve capillas, cinco bajas á cada lado, cinco altas á mano derecha y cuatro altas á mano izquierda y en medio de estas cuatro el órgano, baluarte musical espacioso, compuesto de más de mil y cien flautas. El coro correspondía entonces á la grandeza del santuario. Noventa y una preciosas sillas en dos hileras, alta y baja, formaban en él un conjunto sorprendente. En las sillas bajas estaba representada en relieve la pasión y en cada una de las altas resaltaba la estatua de un santo de cuerpo entero, y en relieve al pie, un paso de su vida, todo labrado de un primor admirable. (El Mansuetó ó las cuevas de Montserrat leyenda histórica escrita por D. M. de L. bajo la dirección del inolvidable O. de la V. ó sea historia y descripción de la más admirable de nuestras montañas, de sus vastísimas entrañas ó cuevas tan maravillosas como poco conocidas, y de la Perla de los santuarios etc. Barcelona, 1860, plana 10):

any 1827. Llavors feya just un quart de segle que ell mateix essent sols Princep d' Asturies, havia visitat Montserrat, y ara, avants de deixar nostra regió, volgué repetir la visita d' altre temps.

Per lo mateix camí y ab carruatge igual al de vint y cinch anys enrera, lo 12 d' abril de 1828, arribava á Montserrat lo Rey, per la já histórica vía de can Massana. Y no es que en aquell quart de segle, no s' hagués avansat en les vies del progrés, puix los camíns de ferre comensaven á implantarse y los automovils de vapor á ensajarse (1), en nacions que 'ns han portat gran devantera.

Arrivats al Monestir á les nou del matí, hi entraren per l' hort dels monjos, no fentho per la porta principal, á fi d' evitar lo perill que ofería passar per sota de les primparades parèts del monestir vell y claustres nous, que, arrunades, amenaçaven caure, inclinantse en totes direccions.

La modestísima cerimonia de la recepció feta al rey Ferrán, la descriu l' abat Muntades (2): «Colocada por todo adorno una corona de boix encima de la puerta y un soneto alusivo bajo de ella, el alcalde del Monasterio hizo la entrega de sus llaves y SS. MM. sin más discursos que una felicitación la más sencilla hecha por el M.ltre. Sr. Abat, se entraron en casa y se dirigieron á la habitación que se les había preparado en la que era del abad, sin más tapices ni más damascos, que los del mismo Abad, que ninguno tenfa».

Després de reposar, lo rey Ferrán passá á la iglesia. Al mitg de la nau estava arreglat provisionalment lo senzill altar de la Verge, esperant que dies millors, treguessin al Santuari del estat de desolació en que 's trovava. Després dels divinals oficis y del cant de la salve, los reys, pujaren á besar la má de la Mare de Deu, entregant á la porta, l' Abat, una clau de plata á la reyna, qui acceptá ab gran alegría esser cambra major de la Verge.

Lo rey Ferran, que trová tant cambiat lo temple y monestir, de com l' havia vist en 1822, mentres contemplava la restauració que s' havia fet en l' altar major, mirantho desde la barana del cor, digué al Abat, si n' hi hauria prou ab mitj milló de rals per portar á terme los projectes que 's tenien. Qual quantitat fou tramesa mes tart, axis que arribá á Madrid y permeté donar gran impuls á les obres.

(1) «Se ha construido y probado en Londres un nuevo carruaje movido por el vapor: no es el mismo de que otras veces han hecho mención los periódicos, sino otro inventado por Guerney, que no necesita de rail-roads (mortajas ó carriles de hierro) sino que anda por los caminos comunes. Se ha vencido la dificultad de las cuestas arriba y ya se ha hecho la prueba en un monte, siendo su velocidad media la de tres millas por hora; pero en camino llano es de 7 millas» (*Diario de Barcelona* del 13 d' octubre de 1826). Mes fins al 1892, no hi hagué á Barcelona lo primer automovil, que fou lo del fabricant Joseph Bonet (*La veu de Catalunya* del 27 de juny de 1901). Quant han tardat á implantarse los automovils!

(2) *Montserrat. Su pasado, su presente y su porvenir ó lo que fué hasta su destrucción del año 1811, lo que es deste su destrucción y lo que será en adelante, per l' abat D Miquel Muntadas* (Manresa, 1867).

Després de dinar, á les quatre de la tarde, los Reys partiren de aquell lloch de desolació, hont, cumplerta la devoció que 'ls hi havia portat, cap aliciént tenia per ningú.

La reyna Donya Isabel puja á Montserrat

Al morir Ferrán IV, la guerra civil que ensagná á Catalunya, com á moltes altres regions d' Espanya, motivá altre tancament del monestir é iglesia de Montserrat, essent la Santa Imatge, treta y amagada á cán Jorba, en la propia montanya, (29 de juliol de 1835) y retornada en lo seu secular Santuari, axís que finiren tan anormals circumstancies (7 de setembre de 1844).

Algún temps després, la reyna Isabel doná la primera mostra de sa devoció á Montserrat, trametenthi egregies presentalles. Aquestes consistiren, en un vestit de vellut blanch, ricament brodat d' or, donatiu de la Reyna, una englantina d' or esmaltada ab puntes de diamants, ofrena del rey Francesch, y una agulla de perles, que ho fou de la infanta Isabel. Ab la major solemnitat les autoritats de Catalunya se complasqueren en acompanyar al Monestir, los importants donatius (31 de maig de 1857).

Com Donya Isabel volgués honrarse, en 1857, ab lo titol de cambrera major de la Verge de Montserrat, li fou tramesa per l' Abat la clau d' or d' obrir lo camaril.

La restauració de Montserrat prenia major impuls de dia en dia. Emperó les noves costums religioses y socials, no cregueren necessari se restaurés allí la vida eremítica, que tan renom doná á la montanya, en los segles que van del xv al xix.

Tres anys mes tart, la reyna Isabel ab son marit lo rey Francesc y sos fills, vingueren á conexer Catalunya, posantse tot seguit en programa la sua visita á Montserrat. Una de les mes grans millors del Monestir, era, indubtablement la via ferrada que comunica á Tarrasa ab Manresa, inaugurada en 1859, y que estava ajuntada ab lo Monestir per nova carretera, construyda per la societat del ferre-carril de Çaragoça. Per tan, esdevenia inutil y d' una importancia secundaria, la històrica carretera del Bruch á Can Massana.

La concurrència aumentá de tál manera, que en 1859, fou indispensable restablir la costum de no permetre la estada en lo Santuari, mes que los tres dies reglamentaris, coneguts antigament per *dels Velítres*.

La major comoditat en la ascensió, portá á Montserrat nombrós contingent d' excursionistes, alternant ab lo cada dia major dels romeus. Un novell atractiu oferia la montanya, en les famoses coves, acabades d' explorar (any 1852), puix lo segle xix havia perdut noció de sa existencia. Que foren visitades prou sovint en segles passats, s' ha comprovat, no sols per les inscripcions aparescudes en ses parets,

portant les dates de 1511, 1551, 1583, etc., (1), si que també ab lo poema de Cristofol de Virués, hont s' hi consignen *las oscuras cavernas temerosas* (2).

A Catalunya en 1860, s' acullí ab grans mostres d' afecte á la familia reyal d' Espanya, sapiguent, Isabel I, excitar l' entusiasme patriòtic y tradicional de la terra catalana, presentantse á Barcelona, cenyint son front la garlanda comtal, en lloch de la corona reyal.

Mes feu encara: fixada la data de la visita á Montserrat, al 30 de setembre de 1860, la Reyna, al comparexer á la estació del Nort (onze y quart del mati) s' hi presentá ab son fill (lo qui mes avant fou nostre rey Anfós V), vestint lo típic traajo catalá: gech y calses de vellut blau, faja y barretina vermelles y los peus calçats ab espartenyas y botins de cuyr (3). Aximateix la infanta Isabel portava un vestit de pagesa del plá d' Urgell, ab roba de tapiceria de color fosch, á les espatlles lo mocador de grana brodat d' or y al cap mocador de muselina blanch, ab caputxa de cristall. Aquests vestits catalans los hi havien sigut regalats per l' Institut Agrícola de Barcelona. La Reyna duya un vestit de xiné clar y mantellina negra y son marit anava de paysá.

La arribada de la Reyna á Montserrat, promogué molt entusiasme, majorment al veure la gran multitud allí aplegada, que sos fills vestien á la catalana. ¡Llástima que, al homenatge prestat á les costums de la terra, no s' hi ajuntés altre tribut al idioma!

Com la excursió á Montserrat fou un acte de galanteria de la Diputació Provincial de Barcelona, volgué aquesta, que allí s' hi trovás la més genuina representació de la terra catalana, procurant la honra sen ab sa presencia tots los bisbes del Principat, presidits per l' Arquebisbe de Tarragona, com també los arcaldes de la provincia, portant, los de les poblacions caps de partit, banderes ab escuts representatius de les diferentes regions.

A les dugues de la tarde les campanes del Monestir saludaven la arribada dels Reys, que, rebuts per los Bisbes y la petita comunitat benedictina de Montserrat (4), entraren primer que tot á la Iglesia. Estava aquesta, esplendidament iluminada, penjant de la nau tres grans estandarts: lo del mitj ab lo nom de Maria y los altres dos, lo hu ab la creu de Sant Jordi, distintiu de la Generalitat de Catalunya y l' altre ab les quatre barres rojes, emblema de la casa reyal d' Aragó. La venerada Imatge de Maria duya l' hermós vestit que li regalá

(1) *Victor Balaguer. — Las cuevas de Montserrat* — (Barcelona, Salvador Manero).

(2) *El Monerrate, del capitán Cristóbal de Virués*. (Barcelona, 1844), cant V, pl 77.

(3) Se conserva un gravat del que llavors era Príncep d' Asturies y mes avant fou Rey de Espanya, vestit tal com anava en la excursió á Montserrat, qual gravat ocupa lloch prominent en lo nostre preclar arxiu general de la Corona d' Aragó.

(4) En l' any 1859, la comunitat benedictina de Montserrat estava formada de sis monjos solament (*El Telégrafo* diari de Barcelona, 22 de Juliol de 1859).

la Reyna en 1857 y al que, Isabel I, hi afegí, quan pujá á besarli la mà, una hermosa agulla de brillants y amatistes, que ella mateixa volgué colocarli per primera vegada, actuant de cambrera de la celestial Senyora.

Després de rebre á les autoritats en les sues habitacions, la Reyna baxá á peu á la cova de la Verge (á les cinch de la tarde), acompanyada de son marit, no volguent utilitzar mes que pochs minuts, la cadira de mans que li havien aparellat. La acompanyava gran gentada ab atxes y fanalets, victorejantla al passar, los qui 's trovaven acampats en les reçoçades d' aquell trós de montanya.

Després d' un dinar verament reyal, á les deu se dispararen los fochs artificials, mentres en tots los turons vehins eren enceses grans fogates en senyal de festa. Acabá la jornada á les onze, ab un concert, alternant la orquesta ab la societat coral que dirigia en Clavé. Com á novetat en la lluminació del Monestir, aquella nit, hi aparellá una hermosa llum eléctrica.

A les vuyt del matí del endemá, dilluns primer d' octubre de 1860, los Reys oyren lo solemniat ofici, essent celebrant lo Bisbe de Vich y predicant lo Rvt. Ermengol Coll de Valdemia. Al ofici, se seguí besmans dedicat als arcaldes de la Provincia, mentres á fora se ballaven sardanes y ball plá ab acompanyament de nostres típiques tenores, quals dances contemplaren los Reys avants de tornar á Barcelona. Aquest retorn s' havia tractat d' efectuarlo per Can Massana, lo Bruch y Martorell, pró á la fi tingué lloch per Monistrol, ahont hi arrivava la royal família á les cinch de la tarde, ja que lo tren deturá á Tarrassa, en son passatge.

La Reyna doná mostres d' haverli complascut la excursió, que, en ses circumstancies y detalls, ofereix lo major contrast ab la de son pare Ferrán IV.

La reyna Regent Donya Maria Cristina á Montserrat

La restauració de Montserrat se portá á terme ab la major perseverancia durant lo segle XIX, arrivant á un estat de magnificencia may vist, no sols lo temple, sino també la capacitat dels edificis auxiliars. La direcció facultativa la tingué l' arquitecte Sr. Villar y Lozano passant á la sua mort, á son fill Sr. Villar y Carmona. De caritats se feyen les obres: estes mostrarán donchs, la magnanimitat dels devots del Santuari durant lo segle passat. Y en l' any 1860 fou patent l' entusiasme de tot Catalunya per la Verge de Montserrat ab les grandioses festes que 's feren á pretext de complirse la data de mil anys de la trovalla de la Imatge. Benehida errada histórica, que motivares conseqüencies tan importants, com, lo decret de coronació de la Santa Imatge, la concessió de reso propi, lo titol de basílica per lo Santuari y

la declaració de Patrona de Catalunya, mercés otorgades totes elles, per S. S. Lleó XIII en 1881!

Ab la prosperitat material coincidí la perdua d' un privilegi: lo de esser Montserrat *nullius Diocesis*, obtingut per mercé de Benet XIII y llevat per decret de Lleó XIII en 1874. Los bisbats de Vich y de Barcelona, competiren per adjudicarse lo territori de Montserrat: lo de Vich ó Ausonà, fonamentava sa pretensió, en que, de remots segles, lo torrent de Santa Mária fou son limit: lo de Barcelona, aduhia la facilitat de comunicacions ab la capital diocesana. Barcelona guanyá la agregació de la montanya, á causa de sa major propinquitat,

Axis pervingué la primavera del any 1888, y la Capital catalana s' engalaná, invitant á totes les nacions á una festa de pau y progrés. La Exposició Universal, convertí, per breus dies, al empori del comerç espanyol, en cort reyal y capital de la Nació.

Un hermós dia primaverat, fou, lo dilluns 29 de maig de 1888. Al matí los carrers de Barcelona eren atravessats per un landó á la gran D.ª Aumont, que portava á nostre virtuosa Reyna Regent, acompanyada del rey Oscar II de Suecia y Noruega, anant á revistar alguns regiments de soldats. Y després de dinar, mentres lo Sobirà del Nort retornava á la sua terra, D.ª Maria Cristina, obsequiada per la Diputació Provincial, emprenia la via de Montserrat, ab idèntich itinerari y locomoció que Isabel I vint y vuyt anys avants havia fet. Ses augusts fills restaren á Barcelona.

Lo Monestir fou decorat ab lo boix de ses boscuries, arreglat formant arcades y altres ornamentals, y entre mitx s' hi destacaven roses salvatges, clavells, englantines y flors del camp.

S. M. que sortí á les tres de la estació, dexava lo carruatxe, á la plassa de Monserrat, á tres quarts de sis, al sò de la marxa reyal tocada per la banda del Ajuntament de Barcelona, de les campanes brandant á festa y dels entusiastes visques del poble que tot ho omplenava. S' organisaren procesonalment, la comunitat benedictina del Monestir, los canonges de Vich y Barcelona, los bisbes de Lleyda, Vich, Seu d' Urgell, Astorga, Sant Lluís de Fotsí y Abat mitrat de Montserrat, portant á la Reyna Regent sots pali, á la Iglesia. Finit lo *Te Deum* de rúbrica y la Salve montserratina, la Reyna pujá al camaril (edifici estrenat en lo precedent any de 1887) á besar la má á María Santísima y á dexarli sa ofrena.

De poesia y encant aná sadollada esta visita de la excelsa Dama que tant saviament dirigí la ingovernable nau del estat espanyol. La naturalesa Huyá arreu sos galans colors en flors y fullatge. Emperó la flor mes preuada del verger de Catalunya, la portava desde Barcelona D.ª Maria Cristina, per depositarla al peus de la Patrona del Principat: era la disputada *flor natural* dels Jochs Florals, de la que, poch jorns avants, ne fou guanyador lo canonge Collell, dignantse acceptarla

la Reyna d' Espanya y presidir nostre tradicional festa de la poesia. Per propi impuls, destiná esta flor, la Reyna, á la Mare de Deu.

Quan lo dinar hagué finit, les societats corals y la banda municipal organisaren un concert, acabant ab fantastiques lluminaries de la montanya, hont s' encengueren roges llums de bengala, en los mes apropiats turons y valls.

Esplendidament s' alçá altre vegada lo sol, en lo vinent dia 30 de Maig. La Reyna Regent assistí als divinals oficis, escoltant conmoguda lo nòtabillíssim sermó del Dr. Celestí Ribera. Tan la complagué, que al presentarli, lo canonge Robert, lo ciri, durant lo *Sanctus*, demaná si podria possehir dita oració sagrada. Já pochs moments avants, los diputats provincials, que ocupaven lo presbiteri, acordaren imprimirla á despeses de la Corporació. Lo Dr. Ribera, felicitat verbalment per la Reyna, sigué invitat á esmorçar á la sua taula.

Després del ofici, s' organisá la visita á la cova de la Verge. En la plaça del Monestir hi estaven aparellats, á disposició de S. M., un bon ase y una cadira de mans. La Reyna preferí utilizar lo primer. Alegre excursió en la hora millor del dia, que cuydá aumentar ab sa nota joyosa, la orquesta barcelonina y les societats corals.

A dos quarts de tres de la tarde partia la Reyna Regent del Monestir, y á les cinch já era á Barcelona (1).

D.ª Maria Cristina retorná de Montserrat fonament impresionada del hermós Santuari apersonat per fantastichs penyals, que prou calificaría, lo poble baix, de mansió de fades, si no li 'n vedás la veneració subsegüent á esser hostatje de la Reyna de cels y terra. Originalíssima formació geológica la d' aquella serra, que, si no marxa unida ab la mort del Redemptor de la humanitat, com han pretés persones mes piadoses que de ciencia, en cambi ho está ab la formació del territori del Principat. Axis ho mostren científicament nostres primers geolechs consignant, liu d' ells (2), que, tant en lo concepte geognóstich, com en lo geogràfich, en l' històrich y en lo religiós, dir Montserrat equival á dir Catalunya, dir Montserrat es tan com dir Patria.

¡Cóm, donchs, no ha d' esclatar l' entusiasme dels catalans, en quantes ocasions aquesta sagrada llar de la terra, hi reb la visita de nostres monarques!

(1) Recorts personals, units a esta Reyal visita, nos venen ure al pensament, sense que pugám substraurens al desitj de consignarne un tan sols. Dos sentiments, lo de amor á la excelsa Patrona del Principat y d' afecte á la Monarquia Espanyola, resonaven encara, en tot bon cor catalá, al comensar l' any 1889 any en que entrarem en lo mon de les lletres, ab l' ensaig crítich històrich *Los Castells de Montserrat*. ¡Era atreviment de juvenesa, dedicar est primer fruyt literari (que fou acullit beneyolment per los Jochs Florals que 'l premiaren), á la Augusta Sobirana que pochs meses ençera trepitjava les montanyes que per primera vegada preteniem historiar? Al cor no se 'l governa: son impuls nos guiá y axis ho ferem, sens mes pretensió que donar satisfacció á un íntim sentiment heretat de nostres passats.

(2) Silvi Thós y Codina — *Montserrat*. — *Boceto geognóstico*.

Visita del rey D. Anfós VI (XIII en Castella) á Montserrat

Finia aquí est treball, quan, lo retráç en la sua estampació, permet continuarhi la visita *primera* de nostre actual sobirà D. Anfós VI, á la Patrona de Catalunya, dexant axís complerta la relació de les reyalis excursions á Montserrat.

La Diputació de Barcelona, no dubtà gens d' escullir com obsequi tradicional (que já comença á formar estat) organitzar la excursió al predilecte Santuari. Y axís com en l' any 1860, hi aplegá á tots los arcaldes de la Provincia, en lo present any 1904, se posá d' acort ab la comissió directiva dels sometents, per procurarhi una manifestació de les dugues entitats juntes, que resultés lo mes genuinament catalana possible. Precisament los sometents devien celebrar á Montserrat, la festa de la proclamació d' aquesta Mare de Deu, com á Patrona especial sua, que, si bé axís s' establí per R. O. de 24 de janer de 1898, emperó causes diverses allargaren solempnisar dit patronat ab un acte religiós en lo mateix Santuari efectuat per les delegacions de tot Catalunya (1).

Lo goig, ara, com may, hauria regnat en la egregia excursió montserratina, per la oportunitat de trovarse lo Monarca en la primavera de sa vida, juntament ab la primavera del any, que tant esplendidament engalana los serrats de Nostra Dona. Emperó un dol de la vigília, la mort de la reyna Isabel, enterbolint la nota joyosa de la excursió, feu que la glassa negra hi campejés. Lo 10 d' abril, data de la visita de D. Anfós, á les set en punt del matí, arrencava de la estació del Nort lo tren reyal passant per Sabadell, Tarrassa y Monistrol, com en 1860 y 1888. Emperó de Monistrol al Monestir, la novitat de la via ferrada dita de *cremallera*, inaugurada en 1892, hi aconduhí mes ràpidament á S. M. D. Anfós VI, del que hi havien pujat ab carruatge, en anys precedents, les suès insignes avia y mare les reynes D.ª Isabel y D.ª Maria Cristina.

Breus serém en la consignació d' aquesta reyal visita, puix sobren en nostres dies, fonts de pública informació y lo senzill recort del fet pot consignarse en poch apartats.

A les deu baxava del cremallera S. M. Los sometents, en nombre de setse mil homes, no dexaven un palm de terra vuyda. Los continuats *visques*, dominats per les vint y una salves que ab oportunitat dispará un canó granífuch, retrunyien grandiosament per les afraus montserratines.

(1) Per mes detalls vegis la revista *Paz y tregua*, boletín oficial del cuerpo de somatenes armados de Cataluña, y l' imprés de quatre fulls en foli titulat: *Comandancia general de los somatenes armados de Cataluña. — Proclamación del Patronato de Ntra. Sra. de Montserrat.*

A Montserrat s'hi trobaren aparellats per donar la benvinguda al Monarca l'Arquebisbe de Tarragona, lo Cardenal bisbe de Barcelona, ab son bisbe ausiliar, titular d'Endoxia, y los de Vich, Lleyda, Seu d'Urgell, Tortosa y Solsona, ab los P. P. Abat y Visitador, que també son mitrats.

Los sometents, ordenats per districtes, desplegant llurs estandarts al enfront de quiscun, s'estengueren en dugues compactes fileres, ocupant l'espai que va de la estació á la Iglesia. Quan S. M. passá enfront de la històrica bandera morada del Sant Christ d'Igualada, que actuá de senyera en les jornades dels sometents al Bruch, volgué, D. Aníols, que l'anes precehint, entrant á la Iglesia ab ell.

També s'trová á Montserrat, si be retreta de la festa, la ensenya del 16 regiment imperial francés d'infantería, que restá abatuda per los sometents en la segona jornada del Bruch (14 de juny de 1808). Després de la batalla, lo trofeu fou dividit y la águila se disgregá del drap tricolor en les vessants de can Massana. Ara, al cap de 96 anys, s'han rejunyat á Montserrat, ahont ni quedará completa per sempre mes, junt á la excelsa Patrona de Catalunya (1).

S. M. entrá sots pali á la Iglesia, que lluhia la nova fatxada pagada per les germanes Llagostera, é inaugurada en 1901. Cantat lo Te Deum, al adorar á la Verge Maria, S. M. hi dexá en penyora d'afecte, son rich bastó de comandament. Després d'un petit refresch comensá l'ofici confiantse la oració sagrada al bisbe de Solsona Dr. Benloch qui hi estigué admirable. Seguidament lo Sobirá posá dugues primeres pedres: la una, era la del monument que los sometents volen alçar davant los claustres gòtics, en commemoració de la batalla del Bruch; y la segona, pertanyia al monument que les associacions de *Filles de Maria* de tota Espanya, pretenen construir, en la plassa immediata, remembrant la declaració del dogma de la Inmaculada Concepció.

Com á altre dels recorts reials d'aquesta solempnial jornada, fou entregada al jove Monarca, la pluma d'or ab que acabava de firmar la acta del monument al Bruch, pluma que ostentava la inscripció castellana *Monasterio de Montserrat — 10 abril 1904 — Somatenes*.

Acábat lo dinar, S. M. firmá lo Decret, creant una medalla commemorativa, del Patronat que venia de realisarse, y consistint en la Santa Imatge de Montserrat y la efigie del Sobirá, ab les paraules

(1) En un curiós article que publicá Paz y tregua (abril de 1904) titulat *El Águila imperial del Regimiento de línea n.º 16 del Ejército de Napoleón*, en Macari Gólferrichs y Losada nos explica la sua historia y dona un facsimil de la bandera, que fou trovada després de la acció, entre los morts ocasionats per la bateria de cinch canons dirigitu per Joau Baget, de Lleyda. De la senyera francesa, l'águila passá á Barcelona y lo drap quedá á La Guardia. Aquest porta la inscripció *L'empereur | des français | au 16. me regiment | d'infanterie | de ligne* y en la cara oposta, les accions á que assistí dit regiment: *valeur | Ulm, Austerlitz | Jena, Eylau*.

Patrona de los somatenes de Cataluña gravades en la primera y *Alfonso XIII — 10 abril 1904* en la segona (1). ¡Llástima que les inscripcions se fessin excluintne del tot la llengua catalana!

Lo Rey prengué una d' aquestes medalles y de ses propies mans la posá al Cardenal Casanyas á qui tenia á son costat. A des quarts de tres la campana de Montserrat tocá lo só (*so-metent*), y á tan coneguda senyal, los diferents sometens aplegant les armes, se congregaren per la revista ab la matexa lleugeresa y activitat que si 's tractás de prestar sos serveys benemerits, omplintse en breus minuts, la via del portal y les dugues plasses del Monestir.

A les tres s' organisé la revista dels setze mil homes del sometent aplegats á Montserrat, acte que tot y esser fet després de dinar, no doná lloch al mes petit desordre, á despit dels molts motius de descontent personal que hi hagué, dels uns per no entrar á la Iglesia, dels altres per menjar malament, etc. Tant d' ordre en tants mils homes y sense que no s' en vegés ni un de begut, admirá als forasters, que, poch acostumats á nostre institució, ó millor dit al caracter catalá, no s' ho esplicaven. Hu de tals fou lo Marqués de Valdeiglesias, propietari de *La Epoca* de Madrid, qui no 's recaptá pas de dir, que havia d' esser un poble molt bó, ó tenirshi ab ell gran confiança, per poder fer sense perill, semblants aplechs de gent armada ab tant excellent resultat.

Los sometens absorviren totalment lo temps y la atenció de D Anfós en les hores de la tarde que hauria pogut utilizar arrivant fins á la cova de la Verge y contemplant la novitat artistica y valiosa, dels misteris que 's construeixen á les vores del camí que condueix á dit lloch de devoció. Axó y la reconstrucció de les ermites (haventhi de nou alçades en la montanya, les de Sant Geroni, Sant Joan y Sant Dimes) son les dugues memorables obres á que deurá donar acabament ab preferencia, á Montserrat, lo primer terç del segle XX.

La revista esdevingué admirable, sentint no poderla descriure ab la amplitud que 's mereix. Aquell paysanatge armat, sortit del cor de Catalunya (puix fins de la ultrapirenencia vall d' Aran baxaren sometents), los uns ab senyeres blanques, altres morades, estes velles y aquelles noves, aytals marxant als acorts de les trompetes, altres al dels timbals (Agramunt y Hospitalet), y ab un armament tant variat

(1) Una altre acunyació commemorativa de la festa dels sometents se posá en circulació, deguda á la comisió dels matexos. Es de coure, de la mida aproximada d' una pesa de deu centims, contenint, en la una cara la imatge de la Mare de Deu ab la inscripció *Los somatenes armados de Catalunya — Paz y Tregua. — 1904*, y en la contraria, les montanyes y lo escut catalá, entre branques de flor, dient: *Proclamación del patronazgo de Nuestra Señora de Montserrat. — Presidencia de S. M. el Rey*. Elogiaríem esta medalla, si, al tractar de perpetuar un fet dels nostres sometents no s' hagués menyspreuat la llengua de la terra. No enteném quins móvils poden portar á despullar de vestidura catalana als nostres sometents, per part dels qui més empenyats s' hi haurien de mostrar en conservarli tot lo que té sabor regional.

com la sua indumentaria, imposava respecte en sa matexa senzilla espontaneïtat, majorment no tenint costum de veure en nostres temps, mes multituds armades, que les del uniformisme militar, si no es en circumstancies de lluytes ó guerres extraordinaries, de que, per fortuna, estém allunyats.

Al Rey li complagué tan l' espectacle, com la concurrencia, conversant ab los sometents, lo mes familiarment possible.

A dos quarts de cinch de la tarde, haventse ja complert tot lo programa, S. M. dexá la carretera y vols del Monestir, per baxar un trós del camí de la cova, mentres esperava la hora de la sortida del tren, voltat dels sometents.

Entre los episodis interessants que han anat referintse de boca en boca, com ocorreguts durant aquesta mitja hora d' expansió regia, hi figura lo que 'ns permètem continuar.

Un home vellet d' un dels sometents del Empurdá, al veure á Don Anfós que se li dirigia cap ab ell, se llevá la barretina saludantlo en la unica forma respectuosa que ell conexia:

—Deu lo quart, Senyor Rey.

S. M. li pregá se possés la barretina perque era vell y podria ferirlo l' ayre del vespre. Y trayentse la petaca, D. Anfós, li doná un *cigarrillo*.

Lo bon home agrahí tant aquest obsequi, que al pendrel donantli grans mercés, se cregué obligat á correspondrehi, oferint de sa negrenca petaca un *cigarrillo* al Monarca, qui l' acceptá, riatller, celebrant est incident de montanyesa familiaritat.

A les cinch y cinch minuts de la tarde, sortía del Monestir lo tren reyal, que, avants de les vuyt del vespre, já 's trovava de retorn á Barcelona.

Vulla Déu no 's fassen esperar noves visites á Montserrat de S. M. Don Anfós VI, ab alegría major y sense entreveurehi les glasses negres del 1904: vulla Deu que en elles hi pugam á més. contemplar, nostre inolvidable y estimada garlanda comtal, junt á la realesa espanyola, que tan be s' hi escauen juntes al cor de Catalunya: vulla Deu que lo segle XX que s' inaugura, esdevingui, per la devoció dels Sobirans á Montserrat y per la grandesa d' Espanya, lo que havém vist fou per una y altre, lo segle XVI.